

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Tereza Svobodová

Sporné otázky nutné obrany v judikatuře

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 12. 02. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 161 960 znaků včetně mezer.

Tereza Svobodová

V Praze dne

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za jeho vstřícnost, odborné vedení a cenné rady, které mi byly při zpracování práce velmi nápomocné.

Rovněž bych ráda věnovala toto poděkování svým rodičům, jejichž pomoc a podpora mě posouvají kupředu a Barboře Kramosilové, která je mou oporou a stojí při mně v každé chvíli.

Obsah

Úvod	2
1. Základy trestní odpovědnosti.....	4
2. Okolnosti vylučující protiprávnost	6
3. Krajiní nouze	8
4. Nutná obrana.....	11
4.1. Podmínky jednání v nutné obraně	12
4.2. Útok	12
4.2.1. Útok ve formě konání a opomenutí	12
4.2.2. Útok bezprostředně hrozící nebo trvající.....	13
4.2.3. Útok na zájem chráněný trestním zákonem.....	16
4.2.4. Způsob útoku	18
4.2.5. Útok jako jednání fyzické osoby	19
4.2.6. Útoky více osob, rvačka	21
4.2.7. Útoky osob trestně neodpovědných, útoky dětí nebo osob jednajících ve skutkovém omylu, útoky zvířat	25
4.2.8. Útok vyprovokovaný	29
4.2.9. Útok na tělesnou integritu další osoby	30
4.2.10. Nutná obrana proti úkonům úředních osob	33
4.3. Obrana	37
4.3.1. Obranné jednání.....	37
4.3.2. Přiměřenost a proporcionalita nutné obrany.....	39
4.3.3. Subsidiarita nutné obrany	44
4.3.4. Použití zbraně v nutné obraně	47
4.3.5. Putativní nutná obrana	52
5. Překročení mezí nutné obrany (exces).....	55
5.1. Kategorizace excesů	55
5.2. Právní posouzení a důsledky překročení mezí nutné obrany	59
6. Automatická obranná zařízení	64
Závěr	70
Seznam zkratk.....	72
Seznam použitých zdrojů.....	73
Abstrakt	77
Klíčová slova	78
Abstract.....	79
Key words.....	80

Úvod

Každá společnost se vždy potýkala s jistou mírou kriminality. Její rozsah a vývoj závisí na celkovém stavu ve společnosti a aktivním postoji, který daná společnost vůči kriminalitě zaujímá. Snaha bránit své zájmy před ohrožením je vlastní nejen člověku, ale lze ji spatřovat napříč celou biologickou říší. Sebeobrana je ve své podstatě nejzákladnějším způsobem boje proti bezpráví a jako taková také předcházela vzniku samotného státu a práva, neboť v dobách prvotních společenství, kde dosud nebyla přítomna státní moc, která by zajišťovala svým občanům ochranu, nezbývalo těmto společenstvím jiného, než se bránit bezpráví vlastními silami. Existence sebeobranu je proto nezávislá na státní moci a člověk by ji považoval za oprávněnou, i kdyby snad byla státem zakázána. Vždyť také již staré římské právo chápalo sebeobranu jako vrozené, přirozené právo člověka a povolovalo svémocné zásahy v duchu zásady *vim vi repellere licet*, tedy že násilí je dovoleno odvrátit násilím.

Bez institutu nutné obrany či jemu obdobnému se proto neobejde žádný právní řád a je úkolem zákonodárce, aby vytyčil podmínky a meze, za nichž se nutná obrana uplatní. Jejich správné nastavení přispívá k účinnému boji s trestnou činností, tam, kde stát sám nemůže v daném okamžiku zasáhnout a bez aktivní účasti občanů hrozí nebezpečí vážného následku. Právě aktivní účast občanů upevňuje negativní postoj společnosti vůči zločinu a potlačuje rozvoj trestné činnosti tím, že se pachatelé setkávají s bezprostředním odporem.

Avšak zákonem stanovená definice nutné obrany spadá na rozmanitý okruh případů, a tak konkrétní parametry tohoto institutu jsou často dovozeny až rozhodovací praxí soudů v souvislosti s řešením sporných případů. Úkolem judikatury je pak zákonnou úpravu vyložit, konkretizovat a poskytnout jasná měřítka, podle nichž bude možné posoudit, zda obranné jednání splňuje zákonem stanovené podmínky nutné obrany, či zda se s nimi rozchází, a tím i posilovat právní jistotu občanů, že jejich často statečné a společensky prospěšné jednání nebude sankcionováno trestněprávním postihem.

Právě řešením sporných otázek nutné obrany v judikatuře se zabývá i tato práce. Jejím cílem je pokud možno komplexní zachycení institutu nutné obrany v českém trestním právu, zejména se zaměřením na některé problematické oblasti, které jsou vždy rozvedeny

v jednotlivých kapitolách a doprovázeny relevantními judikáty. Pro případné srovnání je však prostor věnován i způsobům řešení těchto otázek trestněprávní naukou a rovněž jsou v práci nastíněny i sporné oblasti, ve kterých je dosud judikatura nedostatečná nebo chybí zcela a jejichž řešení bylo dovozeno pouze trestněprávní teorií.

Práce vychází z právní úpravy účinné ke dni 1. ledna 2018.

1. Základy trestní odpovědnosti

Trestní zákoník vymezuje trestný čin v ustanovení § 13 odst. 1, podle kterého je trestným činem protiprávní čin, který zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.¹ Trestný čin mladistvého se nazývá provinění (§ 6 odst. 1 zák. mládeže).

Z uvedeného vyplývá, že jednou ze základních podmínek, která musí být splněna, aby se jednalo o trestný čin, resp. provinění, je *protiprávnost* takového činu, a to i tehdy, kdy není v zákonných znacích trestných činů výslovně uvedena.² Druhou podmínkou trestnosti činu jsou pak znaky uvedené v trestním zákoně.³ Naplnění znaků trestného činu, je-li zároveň splněna podmínka protiprávnosti, tvoří základ trestní odpovědnosti pachatele. V některých případech trestní zákoník⁴ ve zvláštní části znak protiprávnosti výslovně zmiňuje. Nejčastěji se jedná o jednání, jež bývají více regulována zvláštními právními předpisy a výrazy jako „neoprávněně“, „v rozporu se zákonem“ či „bez povolení“ vyjadřují právě rozpor s těmito mimotrestními normami obsaženými v právních předpisech.⁵ V ustanoveních, kde již z povahy takového trestného činu vyplývá, že musí být nedovolený, zákon znak

---

¹ V druhém odstavci téhož ustanovení se k dané definici přidává požadavek zavinění, přičemž „*k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti*“.

² ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 314.;

Protiprávností se rozumí protinoremnost, nedovolenost, rozpor s právní normou v rámci celého právního řádu. KRUPKA, V. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vydání. Praha: Armex Publishing, 2012, s. 67; shodně též JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 131; ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 314 či SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 126.;

Panují odlišné názory, zda je protiprávnost typovým znakem skutkové podstaty trestných činů či znakem stojícím mimo skutkovou podstatu trestného činu. Srov. SOLNAŘ, FENYK, CÍSAŘOVÁ, *op. cit.*, s. 127 a násl.; Dle převažujícího názoru se jedná o znak typový. ŠÁMAL, P. *op. cit.*, s. 314.

³ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 130.

⁴ Tam, kde je uváděn termín trestní zákoník, jedná se o zákon č. 40/2009 Sb. Kde se pracuje s pojmem trestní zákon, má se na mysli nejen trestní zákoník, ale i zákon č. 218/2003 Sb.

⁵ CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., a STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 138; KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 186-187.

nedovolenosti nezmiňuje. Avšak navzdory tomu, že v konkrétním ustanovení zvláštní části trestního zákoníku není výslovně uvedena protiprávnost činu, je nutné, aby v souladu s ustanovením § 13 odst. 1 trestního zákoníku byl tento požadavek naplněn. Trestným činem může být pouze jednání nedovolené a společensky škodlivé.

V různých případech však jednání, které jinak znaky skutkové podstaty trestného činu naplňuje, znak protiprávnosti postrádá. Může se jednat o jednání právem dovolené (například soudce může obviněnému omezit osobní svobodu tím, že jej vezme do vazby) nebo dokonce o jednání právem přikázané (jako například povinnost policisty zakročit proti osobě páchající trestný čin).⁶ Dalším případem, kdy jednání sice vykazuje znaky trestného činu, avšak znak protiprávnosti nesplňuje, je jednání za některé z okolností vylučujících protiprávnost, o kterých bude pojednáno dále.

---

⁶ CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., a STOČESOVÁ, S., *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 138.

2. Okolnosti vylučující protiprávnost

Teorie trestního práva popisuje okolnosti vylučující protiprávnost jako okolnosti, jež způsobují, že čin, který se svými znaky podobá činu trestnému a vnějškově naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, není trestným činem, neboť mu schází materiální znak, kterým je společenská škodlivost činu. Jedná se tedy takové okolnosti, jež pachatele činu jinak trestného zbavují trestní odpovědnosti.⁷

Jak již bylo uvedeno výše, jedním ze základních podstatných znaků trestného činu, jež je zahrnut přímo v definici trestného činu v § 13 odst. 1 trestního zákoníku, je protiprávnost. Protiprávnost je možno chápat ve dvou významech. Prvým je protiprávnost formální, neboli protinoremnost, která se dovozuje z právního řádu jako celku. Druhým významem je protiprávnost materiální, jež odráží právě společenskou škodlivost činu (dříve pojímáno jako společenská nebezpečnost). Protiprávnost materiální je vlastně důvodem protiprávnosti formální.⁸ Jednáním za okolností vylučujících protiprávnost nedochází k naplnění ani materiálního znaku (společenské škodlivosti), ani znaku formálního (protiprávnosti, uvedené v samotné definici trestného činu).⁹

Je nutné odlišovat okolnosti vylučující protiprávnost od důvodů zániku trestnosti, kam patří například účinná lítost či promlčení trestní odpovědnosti. Rozdílem je, že v případě jednání za nějaké z okolností vylučujících protiprávnost, nešlo již od počátku (*ex tunc*) o trestný čin. Oproti tomu u důvodů zániku trestnosti byl čin v době spáchání trestným činem, byl tedy protiprávní a odůvodňoval trestní odpovědnost pachatele, ale jeho trestnost zanikla až následně. To, že zanikla trestnost činu však neznamená, že též zaniká i jeho protiprávnost¹⁰.

Trestní zákoník výslovně zmiňuje pět okolností vylučujících protiprávnost, jimiž jsou krajní nouze (§ 28), nutná obrana (§ 29), svolení poškozeného (§ 30), přípustné riziko (§ 31) a oprávněné použití zbraně (§32). Krom těchto zákonem upravených okolností, které protiprávnost vylučují, se v teorii i praxi uznávají ještě okolnosti další, jež vzhledem k jejich

⁷ JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 22.

⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 131.

⁹ JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 22.

¹⁰ CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 138.

povaze není třeba výslovně trestním zákonem upravovat. Mezi ně patří např. výkon práva a plnění povinnosti. Speciálními případy vyloučení protiprávnosti najdeme i ve zvláštní části trestního zákoníku (např. § 368 odst. 3 upravuje beztrestnost advokáta a duchovního ve vztahu k neoznámení trestného činu, o němž se dozvěděl v souvislosti s výkonem advokacie, resp. zpovědního tajemství či § 363 upravuje beztrestnost agenta). Okruh okolností vylučující protiprávnost není uzavřený a vzhledem k tomu, že v trestním právu je připuštěna analogie ve prospěch pachatele, je možné analogicky aplikovat jednotlivé okolnosti vylučující protiprávnost i na případy obdobného charakteru a tím zúžit podmínky trestní odpovědnosti pachatele.¹¹

---

¹¹ CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 138-139.; JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 256-257.

3. Krajní nouze

Krajní nouze jako nejobecnější okolností vylučující protipravnost je upravena v § 28 trestn ho zákoníku, tedy na prvním místě mezi zákonem upravenými okolnostmi vylučujícími protipravnost. Nutn  obrana, o které bude pojednáno dále, bývá dle teorie označována za privilegovan y p r pad krajní nouze, proto bude tato kapitola zaměřena na popis krajní nouze a jejího srovnání ve vztahu k nutn  obraně.

Podstata krajní nouze spočívá v tom, že odvracíme nebezpečí p r mo hrozící zájmu chráněnému trestn m zákonem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo mořno toto nebezpečí za daných okolností odvr t t jinak anebo zp soben y následek je zřejmě stejně z vařn y či jeřtě z vařnější neř ten, kter y hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je sn řet.

Nouze vzniká z kolize zájmů, kdy zájem chráněny trestn m zákonem lze ochránit pouze ohrořen m či poruřen m jiného právního zájmu.¹² Tato kolize je řeřena stanoven m p r snějších podmínek pro jednání v krajní nouzi, neř je tomu u nutn  obrany, jelikoř škoda jednáním v krajní nouzi se zde působí jiným osobám neř útočníkovi. V nutné obraně je škoda působena pouze útočníkovi. Z toho důvodu musí být zájmy těchto t r t ch osob chráněny více neř zájmy útočníka v p r padě nutné obrany.¹³

Základní podmínkou jednání v krajní nouzi je tedy existence reálného p r mo hrozícího nebezpečí. P r mo hrozící nebezpečí je pojmem širřim, neř je tomu u pojmu útoku, jeř charakterizuje stav nutn  obrany.¹⁴ Nebezpečím rozumí trestněprávní teorie působení p r rodn ch sil, útoky zvířete (nepořtvan ho), působení strojů a člověkem nezaviněných mechanismů, fyziologických a biologických procesů aj.¹⁵ Ař na výjimky nem ře jít u těchto p r pad  o pr vn  delikt, neboť jejich původcem větřinou není člověk. Je-li zdrojem nebezpečí člověk, zpravidla se jedná o nutnou obranu.

P r pady, kdy se jedná o nebezpečí vyvolan e člověkem, lze poďřadit pod ustanovení o krajní nouzi tehdy, kdy z nějakého důvodu nelze toto nebezpečí považovat za útok ve smyslu § 29 trestn ho zákona, tedy ve smyslu ustanovení o nutn  obraně. Jedná se zejména

¹² JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 24.

¹³ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestn ho práva: trestn  právo hmotné : obecn  část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 365.

¹⁴ JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 24.

¹⁵ VOKOUN, R. Vybran e aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1989, s. 27.

o ty případy, kdy stav nebezpečí byl sice vyvolán člověkem, ale jednání odvracející nebezpečí nesměřuje proti nebezpečnému jednání, ale proti následkům takového jednání. O krajní nouzi může jít také v situaci, kdy sice nebezpečí vyvolal určitý člověk, ale při jeho odvracení je způsobena újma někomu jinému než útočníkovi.¹⁶ Starší nauka posuzovala dle ustanovení o krajní nouzi i případy útoků osob nepřičetných, dětí či osob jednajících ve skutkovém omylu. Současná trestněprávní teorie však tyto situace podřazuje pod ustanovení o nutné obraně, jak bude vysvětleno později.

Mezi další požadavky, jež vyplývají z definice krajní nouze, patří její subsidiarita a proporcionalita. Podmínkou krajní nouze, na rozdíl od nutné obrany, je, že nebezpečí nebylo možno za daných okolností odvrátit jinak (subsidiarita). Tato podmínka je odůvodňována tím, že odvracení nebezpečí se zásadně dotýká zájmu třetích osob, které se na vzniku nebezpečí nepodílely, a lze-li proto nebezpečí odvrátit jinak, bez ohrožení či porušení jejich zájmů, je třeba tomu dát přednost.¹⁷ Vždy lze však brát v úvahu jen ty možnosti odvrácení nebezpečí, jež jsou v dané situaci reálné a způsobilé spolehlivě a včas nebezpečí odvrátit. Bylo-li tedy možné vyhnout se nebezpečí jinak, například útekem, nejedná se o stav krajní nouze, nutná obrana tím však vyloučena není.¹⁸

Následek způsobený odvracením nebezpečí nesmí být *zřejmě* stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil (proporcionalita). I v tomto případě jsou kladeny větší nároky na jednajícího než je tomu u nutné obrany, kde je překážkou jen *zcela zjevně* nepřiměřená obrana ke *způsobu útoku*. Podmínka proporcionality srovnává zájem chráněný zákonem a zájem obětovaný, přičemž vylučuje krajní nouzi, jestliže je zřejmé, že obětovaný zájem je nerovnocenný nebo závažnější než zájem chráněný.

Konečně je třeba zmínit vyloučení krajní nouze u osob, jež jsou povinny nebezpečí snášet (zejména příslušníci ozbrojených bezpečnostních sborů, lékaři, plavčíci aj.). Tato povinnost je uložena určitým kategoriím osob zvláštními právními předpisy, avšak nelze ji brát absolutně a je třeba ji vykládat vždy s ohledem na konkrétní situaci a podmínky, za kterých se uplatňuje.

---

¹⁶ VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1989, s. 27.

¹⁷ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 323.

¹⁸ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 141.

Krajní nouze i nutná obrana mají společné to, že okruh ohrožených zájmů je totožný. Nebezpečí u krajní nouze i útok u nutné obrany bezprostředně hrozí nebo trvá a k odvrácení nebezpečí či útoku je oprávněn každý.¹⁹

Při posuzování podmínek nutné obrany a krajní nouze je však třeba brát v úvahu, že nepřiměřenost nutné obrany není totéž co proporcionalita krajní nouze. U nutné obrany není požadována podmínka, že útoku bylo možno se vyhnout jinak, jako je tomu u krajní nouze, kde zmíněná subsidiarita i proporcionalita nezbytnými podmínkami jsou.

---

¹⁹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 266.

4. Nutná obrana

Nutná obrana je prostředkem trestního práva, který umožňuje občanům bránit svůj život, zdraví či majetek, stejně jako zájmy cizí, proti neoprávněným útokům jiných osob v situaci, kdy se pomoci ze strany veřejné moci nedostává. Takovéto jednání pak nahrazuje zásah veřejných orgánů a je proto žádoucí a není pro společnost škodlivé, i když by za jiných okolností naplňovalo znaky trestného činu. Nutná obrana je bezprostředním prostředkem boje s trestnou činností, čímž působí preventivně ve vztahu k útočníkovi, k ostatním občanům a také i k osobě obránce. Není v moci státu zabránit veškerým protiprávním útokům za všech okolností, a proto musí vlastním občanům umožnit svépomocnou ochranu svých zájmů.

Aby jednání naplňovalo znaky nutné obrany, musí splňovat tyto podmínky:

- přímo hrozící nebo trvající útok,
- útok směřuje proti zájmu chráněnému trestním zákoníkem,
- nejde o nutnou obranu, jestliže byla obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.²⁰

Takto vymezené podmínky nutné obrany mohou zahrnovat široký okruh situací a dávají občanům širokou možnost bránit své zájmy i zájmy jiných osob. V situaci nutné obrany dochází ke střetu zájmů na ochranu různých společenských vztahů. Na jedné straně se jedná o zájem napadený útokem a na druhé straně zájem útočníka, který je při nutné obraně obětován, aby byl útok odražen.²¹ Právo zde zjevně preferuje zájem obránce. Útočník svým protiprávním jednáním vyvolal nebezpečnou situaci a je proto spravedlivé, aby zejména on nesl následky, jež tímto jednáním vznikly. U nutné obrany se nevyžaduje proporcionalita jako u krajní nouze a je proto možné způsobit útočníkovi i větší škodu, než jaká útokem hrozila.

Namísto nebezpečí, jež charakterizuje krajní nouzi, je nutná obrana přípustná jen proti útoku osob a škoda zde vzniká jen a pouze útočníkovi, což jsou také důvody, proč je nutná obrana zvláštním privilegovaným případem krajní nouze.

Smyslem ustanovení § 29 je tedy poskytnout dostatečnou ochranu zájmů chráněných trestním zákonem jednotlivcům i společnosti v situacích, kdy není možný okamžitý zásah veřejných orgánů. Pouze široké uplatňování § 29 ve prospěch obránce může posilovat ochotu

---

²⁰ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 265.

²¹ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 329.

osob odvracet útoky na zájmy chráněné trestním zákonem a přispívat tak k ochraně společenských hodnot a k prevenci.

4.1. Podmínky jednání v nutné obraně

Jak již bylo uvedeno výše, aby bylo možné uplatnit právo nutné obrany, musí být dodrženy předem stanovené podmínky, jinak se nejedná o nutnou obranu a jednání osoby, za předpokladu splnění podmínek trestnosti, bude trestné. Je však možné použití polehčujících okolností uvedených v § 41 písm. b), d), g) trestního zákoníku. V úvahu přichází také mimořádné snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 6 tr. zák., případně upuštění od potrestání podle § 46 odst. 1 tr. zák.²² Podmínky nutné obrany můžeme rozdělit na ty, které jsou nezbytné k navození stavu nutné obrany a ty, které vymezují jednání člověka za tohoto stavu.²³ V následujících kapitolách se zaměříme podrobně na jednotlivé podmínky nutné obrany, jejich charakteristiku a sporné otázky, jež vznikaly v judikatuře v souvislosti s aplikací a výkladem nutné obrany a jejich součástí.

4.2. Útok

4.2.1. Útok ve formě konání a opomenutí

Útok je základním předpokladem situace nutné obrany. Nutná obrana je přípustná pouze proti útoku, který přímo hrozí nebo trvá a směřuje proti některému zájmu chráněnému trestním zákonem. Ačkoli legální definice pojmu útok neexistuje, lze z uvedeného dovodit, že útok musí splňovat dva předpoklady. Útokem se rozumí protiprávní jednání člověka, které je pro společnost škodlivé nikoli nepatrnou měrou. Nejčastěji má charakter aktivního konání spočívajícím ve fyzickém útoku na tělesnou integritu člověka anebo fyzický útok proti majetkovým právům či fyzický útok na domovní svobodu, ale může mít i jiný než fyzický

---

²² Více v podkapitole zaměřené na překročení mezí nutné obrany.

²³ KRATOCHVÍL, V. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 435.

charakter.²⁴ Krom konání může být též opomenutím, ohrožuje-li nebo porušuje-li takové opomenutí zájem chráněný trestním zákonem.

O případy opomenutí půjde však zejména tehdy, kdy měl útočník zvláštní povinnost konat. Kupříkladu, pokud pes při procházce napadne dítě a majitel svého psa nijak neodvolá či nezasáhne, posoudíme jednání majitele jako útok ve smyslu ustanovení § 29 tr. zák.²⁵ Konání a opomenutí jako dvě formy jednání jsou si v tomto případě rovnocenné a následky obou jednání mohou být stejně závažné.

4.2.2. Útok bezprostředně hrozící nebo trvajíc

Útok musí bezprostředně hrozit nebo trvat. Útok hrozí bezprostředně, jestliže je podle okolností případu jasné, že bude s velkou pravděpodobností bez prodlení následovat. Pro určení počátku situace nutné obrany bude tedy rozhodující časová blízkost porušení zájmu.

Pomocným kritériem pro rozpoznání přímo hrozícího útoku mohou být vývojová stádia, kterými prochází trestný čin útočníka. Zpravidla bude mít povahu přímo hrozícího útoku pokus trestného činu (§ 21 tr. zák.), zatímco jednání útočníka, které je pouhou přípravou trestného činu (§ 20 tr. zák.) zpravidla charakter přímo hrozícího útoku mít nebude. Proti útoku, ke kterému má dojít teprve v budoucnu, nutná obrana přípustná nebude. Není tedy třeba čekat, až útočník opravdu zaútočí, je-li okolností situace vysoce pravděpodobné, že porušení chráněného zájmu nastane v úzké časové a zpravidla i místní souvislosti. Počáteční iniciativa však vždy musí vycházet od útočníka.²⁶

Tato teze byla formulována Nejvyšším soudem ČR v rozhodnutí ze dne 28. 11. 2002, sp. zn. **6 Tdo 851/2002**. V předmětném rozhodnutí se soud zabýval dovoláním obviněného proti rozsudku soudu druhého stupně, jímž byl uznán vinným trestným činem ublížení za zdraví podle zákonných ustanovení. Dle skutkového zjištění okresního soudu započal spor obviněného s poškozeným na diskotéce, kde spolu měli fyzický konflikt. Následně se poškozený v baru opakovaně pokoušel obviněného přesvědčit, aby s ním šel ven, na což obviněný nakonec přistoupil. Dle výpovědi obviněného i přítomných svědků se dalo

²⁴ BURDA, E. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*. 2010, **2010**(2), s. 43.

²⁵ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 267.

²⁶ NOVOTNÝ, F., KYBIC, P. Nutná obrana. *Trestní právo*. 2015, **2015**(2), s. 16.

z chování poškozeného předpokládat, že zde dojde k fyzickému konfliktu. Venku před barem poté poškozený zaútočil úderem pěstí na obviněného, což mu obviněný vzápětí oplatil úderem větší síly, jímž poškozenému způsobil poranění obličeje. Soud prvního stupně došel k závěru, že takové jednání obviněného nenaplňuje podmínky nutné obrany, neboť zde jednání poškozeného a obviněného směřovalo k vzájemnému střetu a jednalo se tak o vzájemný útok a nikoli o nutnou obranu. V dovolání obviněný uvedl, že pouze odvracel trvajících útok a jednal tak v nutné obraně. Když akceptoval výzvu poškozeného, aby s ním šel ven, chtěl zde poškozeného přesvědčit, aby jednání zanechal. Poškozený ho však napadl. Nejvyšší soud však neshledal pochybení v závěrech nižších soudů a s těmito se ztotožnil, přičemž vyslovil, že: *„Pro posouzení otázky, kdo je útočником a kdo útok odvrací, je rozhodující počáteční iniciativa, tedy kdo začal s útokem. Institut nutné obrany ovšem nelze aplikovat v případě, kdy obě osoby jsou připraveny na sebe vzájemně útočit a dojde mezi nimi k fyzickému napadání. V tomto případě nelze jednu osobu považovat za útočnika a druhou za obránce a není přitom rozhodující ani skutečnost, kdo s fyzickým napadáním začal.“*

Nutná obrana je tak možná i v případě, že útočnik projevil úmysl spáchat trestný čin, pokud takový projev je způsobilý vyvolat pro jiného hrozbu a tím i ohrožení chráněného zájmu. Pouhá slovní hrozba fyzickým napadením nemusí být vždy bezprostředním útokem. Vyhrožuje-li však osoba známá svou agresivní a násilnickou povahou, může být pravděpodobnost následného útoku vysoká a je možno připustit nutnou obranu. Musí se tedy jednat o obranu proti přímo hrozícímu útok z pohledu obránce, jak ten danou situaci vnímá. Nelze však po obránci vyžadovat jednoznačné, přesné a kvalifikované rozpoznání průběhu jednání útočnika, neboť za vzniklé nebezpečné situace mohou být rozpoznávací schopnosti obránce často značně zkresleny a ochromeny a riziko spojené s útokem by měl nést výhradně útočnik, který svým jednáním zejména přispěl ke vzniku dané nebezpečné situace. Bezprostřednost útoku tak bude záviset vždy na okolnostech daného případu.

Trvajících útok můžeme charakterizovat jako stálé a nepřerušené ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, jenž byl útokem napaden. Útok nesmí být ukončen ani přerušen, pokud by totiž ukončen či přerušen byl, nebezpečí chráněnému zájmu již přímo nehrozí a nutná obrana nepřihází v úvahu. Pokud by se však jednalo o pouhou přestávku v útok, po níž by bylo možné očekávat pokračování, nebrání to splnění podmínek nutné obrany.

Jak již bylo řečeno, nutná obrana není přípustná proti útoku již ukončenému. Dle české trestněprávní nauky není ukončení útoku totožné s právním dokonáním činu. Trestný čin je dokonán, jsou-li naplněny všechny znaky skutkové podstaty. Možné je tedy užít nutnou obranu i například na ochranu majetkových zájmů tehdy, kdy pachatel krádeže odnáší ukradené věci, neboť útok na majetkové zájmy stále ještě trvá, i když již byl trestný čin dokonán. Útok je ukončen až v okamžiku, kdy další nebezpečí chráněným zájmům již nehrozí.²⁷ Moment ukončení situace nutné obrany proto splývá s tím, kdy nebezpečí pro napadené zájmy pomíjí nebo již tyto zájmy jsou definitivně porušeny a nebezpečí dalších škod již nehrozí.

Pokud již však nebezpečí pominulo a poškozený běží za útočníkem, který jej napadl a poté se dal na útěk, nelze již nutnou obranu použít, neboť útok již ani netrvá, ani nehrozí a jedná se jen o odvetu vůči útočníkovi.

Nejvyšší soud se v této souvislosti vyjádřil v rozhodnutí ze dne 29. 10. 2002, sp. zn. **7 Tdo 855/2002**. V tomto rozhodnutí se soud zabýval případem, kdy měl být obviněný podle skutkových zjištění soudů nižšího stupně přítomen na utkání v basketbalu jako trenér hostujícího družstva, když v průběhu zápasu došlo ke kolizi dvou hráčů, kterou se jal řešit poškozený J. P. jako rozhodčí v zápase. Tento spor řešil jednak tím, že napomenul hráče K. L. H., zároveň syna obviněného, a jednak tím, že mu vyhrožoval fyzickým útokem, když nad ním máchal rukama. Ke sporu přispěl svědek P. R., který chytil ruku poškozeného, jelikož se domníval, že chce hráče napadnout. Dle zjištění okresního soudu došlo až v tomto okamžiku k zásahu obviněného, který několikrát udeřil poškozeného pěstí do obličeje. Na základě tohoto zjištění dospěl soud k závěru, že tímto obviněný naplnit skutkovou podstatu trestného činu výtržnictví a trestného činu ublížení na zdraví dle zákonných ustanovení. Obviněný v dovolání k Nejvyššímu soudu uvedl, že svým zákrokem toliko odvracel útok poškozeného na hráče svého družstva a jeho jednání by tudíž mělo být hodnoceno jako nutná obrana. Nejvyšší soud se však ztotožnil se závěry obou nižších soudů, když dle jejich názoru byla hrozba útoku v době zákroku obviněného již odvrácena zásahem svědka P. R., k čemuž zkonstatoval, že: *„Nutná obrana nemá místa, jestliže v době jednání, které se z hlediska podmínek nutné obrany posuzuje, chybí přímo hrozící nebo trvající útok. O nutnou obranu nejde, jestliže posuzované jednání je reakcí na útok, který již byl zastaven či odvrácen.“*

---

²⁷ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 124-126.

V situaci, kdy není přesně možné zjistit, kdy útok začal a kdy byl ukončen, a kdy tedy není možné posoudit, zda nedošlo k vybočení z mezí nutné obrany, je zapotřebí vycházet ze zásady *in dubio pro reo* a vyvodit závěr, že útok v době užití nutné obrany stále trval.

4.2.3. Útok na zájem chráněný trestním zákonem

Z ustanovení § 29 vyplývá, že útok musí vždy směřovat proti některé z hodnot chráněných trestním zákonem. Blíže tyto hodnoty však nejsou zákonem specifikované. Tyto chráněné zájmy poté vyplývají z jednotlivých ustanovení zvláštní části trestního zákoníku a konkrétně se jedná o zájem na ochraně života, zdraví, svobody, majetku, ale i důstojnost či čest a dále veškeré zájmy chráněné jednotlivými ustanoveními zvláštní části trestního zákoníku. Bránit je tak možno jak zájmy obránce, tak i společnosti, státu, právnických osob či zájmy jiné osoby než obránce.

Shodně se vyjadřují k možnosti obrany proti útoku na chráněné zájmy také soudy, kdy výslovně připouštějí nutnou obranu například i proti útoku na domovní svobodu. Jak plyne např. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. **4 To 360/96**, podle kterého: *„Podmínky nutné obrany ve smyslu ustanovení § 13 tr. zák. mohou být splněny i v případě, kdy oprávněný uživatel domu nutí jiného jednáním, které by jinak bylo trestným činem, např. pohrůžkou násilí, aby odešel z místa, které požívá ochrany domovní svobody a na němž neoprávněně setrvává.“* Případně též z nálezu Ústavního soudu **II ÚS 317/01**: *„Není možné apriorně usoudit na vybočení z mezí nutné obrany pouze z toho, že stěžovatel, jenž odvracel útok na majetek a na nedotknutelnost obydlí, svým jednáním ublížil jinému na zdraví. Nutná obrana je dle soudní judikatury přípustná proti útoku přímo ohrožujícímu jakýkoli zájem chráněný trestním zákonem, tedy i zájem na ochraně majetku a nedotknutelnosti obydlí.“* Rovněž pak uznávají obranu svobody osobní. Např. toto vyplývá z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. **8 Tdo 838/2006**, podle kterého: *„Zárok zaměstnance bezpečnostní služby vůči osobě, která není podezřelá ze spáchání trestného činu, spočívající v omezení její osobní svobody, nelze pokládat za oprávněný, aniž když jej provede na žádost orgánů Policie České republiky... Okolnost, že zaměstnanec bezpečnostní služby takto jednal na žádost Policie České republiky, nemá význam pro posouzení oprávněnosti jeho zákroku, a proto mohou být splněny podmínky nutné obrany ve smyslu § 13 tr. zák., pokud osoba, jíž tento zaměstnanec neoprávněně brání v užívání osobní svobody, užije násilí k překonání odporu toho, kdo omezuje její osobní svobodu.“*

Se skutečností, že útok směřuje proti chráněnému zájmu, nutně souvisí protiprávnost útoku, která plyne ze společenské škodlivosti takového útoku. Každý společensky škodlivý čin ovšem nutně trestný být nemusí.²⁸ Může se jednat o čin, kterému některý znak trestného činu chybí – např. nedostatek věku nebo přičetnosti pachatele, nedostatek zavinění, čin, jehož trestnost zanikla apod. Útok často je trestným činem, ale může být i přestupkem či dokonce vůbec nemusí být jednáním podléhajícím soudnímu trestu.²⁹ Společenská škodlivost útoku však nesmí být jen zcela nepatrná. Činy nepatrné závažnosti, nejsou útokem a nutná obrana proti nim není přípustná.

Zájmy, kterým poskytuje ochranu trestní zákoník, je však třeba ve vztahu k nutné obraně chápat druhově (kvalitativně). Nutná obrana je přípustná proti útoku na kterýkoli zájem chráněný trestním zákoníkem, a připouští se na ochranu zájmu jako takového, jsou-li zároveň splněny i ostatní podmínky nutné obrany.³⁰ Nezáleží potom na tom, zda útok směřoval k těžké újmě na zdraví nebo jen drobné újmě na zdraví, ale je možné použít nutnou obranu na ochranu zdraví jako takového. V mnoha případech ani není možné určit, jaká újma skutečně útokem hrozila, důležité však je, že útok směřoval proti chráněnému zájmu a jeho společenská škodlivost nebyla zcela nepatrná. Toto pojetí koresponduje s tím, že nutná obrana je přípustná nejen proti trestným činům, ale i proti přestupkům, správním a jiným deliktům.

Nemyslitelné je však použití nutné obrany proti jednáním dovoleným, neboť tato jednání nemohou být protiprávní. Nelze tak připustit nutnou obranu například proti nutné obraně, krajní nouzi nebo jiné okolnosti vylučující protiprávnost nebo proti jednání, kterým někdo vykonával své právo nebo povinnost.³¹ K otázce se vyjádřil Nejvyšší soud SSR v rozhodnutí ze dne 29. 6. 1978, sp. zn. 4 Tz 40/78, když uvedl, že: „*Proti konaniu v nutnej obrane nie je nutná obrana prípustná. Konanie útočníka, namierené proti osobe, ktorá koná v nutnej obrane, treba považovať za pokračovanie v útoku bez ohľadu na to, či útok bol od začiatku namierený voči osobe, ktorá koná v nutnej obrane, alebo voči inej osobe. Osoba, ktorá koná v nutnej obrane, je preto oprávnená prekonať aj tento pokračujúci útok voči svojej osobe spôsobom, ktorý nie je zrejme neprimeraný povahe a nebezpečnosti útoku.*“³²

---

²⁸ KRATOCHVÍL, V. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 437.

²⁹ DOLENSKÝ, A. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zák.). *Bulletin advokacie*. 1994, 1994(1), s. 20.

³⁰ JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 35.

³¹ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 330.

³² Uvedené rozhodnutí je dále rozvedeno v kapitole Útok na tělesnou integritu další osoby.

4.2.4. Způsob útoku

Podle § 29 odst. 2 trestního zákoníku nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Pojem *způsob útoku* nevyjadřuje způsob provedení útoku v daném okamžiku jeho průběhu, ač by se tak mohlo zdát ze znění daného ustanovení. Pojem *způsob útoku* je oproti *způsobu provedení útoku* značně širší, i když jej zahrnuje. Ke způsobu útoku patří i osoba útočnicka, počet útočníků, intenzita útoku, poměr sil mezi obráncem a útočником, zmatek v dané situaci, použité prostředky, místní a časové souvislosti útoku a další okolnosti útok provázející. Způsob útoku zahrnuje i to, co v daném okamžiku bezprostředně hrozí, včetně hrozící škody.³³ Je možné například, že po silném úderu napadený upadne na zem a rozbije si hlavu o podlahu či může hrozit, že se přihlížející osoby k útoku připojí apod. Pojem *způsob útoku* má zahrnovat jeho nebezpečnost v celé šíři a při posuzování přiměřenosti obrany je nutné přihlídnout ke všem rozhodným skutečnostem a rovněž též k závažnosti chráněného zájmu, jež byl útokem napaden.

Uvedený výklad potvrzuje i judikatura. Například Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí sp. zn. **5 Tdo 162/2007**³⁴ připomíná, že jedním ze základních požadavků k vyvození závěru o existenci nutné obrany je, aby obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, k čemuž uvádí, že: „*pojem „způsob útoku“ v sobě zahrnuje nejen způsob provedení útoku, nýbrž i osobu útočnicka, jeho úmysl a vlastnosti, prostředky použité k tomuto útoku apod.*“

Takto komplexně se posuzuje nejen způsob útoku, ale i způsob obrany. Z formulace ustanovení § 29 odst. 2 vyplývá, že obrana, aby byla účinná a způsobilá útok odvrátit, musí být vždy nutně intenzivnější než útok a na druhou stranu nesmí být mezi obranou a útokem na první pohled zcela evidentní nepoměr.³⁵ Jak plyne i z výše uvedeného rozhodnutí, podle nějž: „*Při posuzování přiměřenosti obrany musí být dále zjištěno i to, jaké fyzické konstitute byli útočnick a obránce, jaký byl mezi nimi věkový rozdíl, zda jde o útočnicka, který je znám*

³³ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 153.

³⁴ Uvedené rozhodnutí je blíže rozvedeno v kapitole 5.2, která se věnuje právnímu posouzení a důsledkům překročení mezi nutné obrany.

³⁵ CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 145-146.

svou agresivitou, apod. (srov. rozhodnutí pod č. 49/1970 Sb. rozh. tr.). Obrana je zcela zjevně nepřiměřená útoku, pokud podle poznatků a úsudku bránící se osoby, k jejíž psychickému stavu vyvolanému útokem je třeba rovněž přihlížet, není potřebná k odvrácení útoku, a kromě toho též tehdy, je-li obrana zcela neúměrná intenzitě a významu útoku.“

Proto i když se při posuzování přiměřenosti obrany ke způsobu útoku posuzuje i význam chráněného zájmu, který byl napaden, nelze a priori konstatovat, že obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, když zájem, proti kterému obrana směřovala, je považován za významnější, než ten, který byl ohrožen útokem. Proto je například možné bránit majetkové zájmy zásahem do tělesné integrity útočníka a způsobit mu třeba újmu na zdraví.

Podmínkou nutné obrany tedy není proporcionalita, která je podmínkou krajní nouze a která se týká porovnávání následků mezi následkem způsobeným odvrácením nebezpečí a následkem, jenž nebezpečím hrozil. Rozhodující je zde hledisko přiměřenosti, tedy vztahu intenzity útoku k intenzitě obrany. K posouzení přiměřenosti nutné obrany, resp. zcela zjevné nepřiměřenosti, je tak třeba posuzování způsobu útoku se všemi jeho aspekty, jak bylo uvedeno výše. Proporcionalitě nutné obrany stejně jako její přiměřenosti bude věnován prostor dále.

4.2.5. Útok jako jednání fyzické osoby

Útokem se rozumí protiprávní jednání člověka (spočívající v konání nebo opominutí), které směřuje vůči zájmům chráněným trestním zákonem.³⁶ Jednání, aby mohlo být považováno za útok, musí být vždy spojeno s projevem vůle. Z toho důvodu nelze uvažovat o útoku právnické osoby, protože taková osoba nemá svéprávnost, nemůže sama jednat a vždy musí být k právnímu jednání zastoupena. Přímo proti právnickým osobám tudíž není možné jednat v nutné obraně, ale není vyloučeno užít nutnou obranu proti konkrétním fyzickým osobám, které jednají za právnickou osobu a v rámci zastupování takových

---

³⁶ CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 143.

právníků osob se v zájmu a v rámci činnosti právnické osoby dopustí protiprávního útoku. V takovém případě by šlo o obranu de iure i proti jednání (útok) takovéto právnické osoby.³⁷

Jednání je projevem vůle člověka ve vnějším světě. Z toho důvodu také není možno za útok považovat tělesné projevy, jež nejsou nesené lidskou vůlí. Například nelze za útok považovat pouhé tělesné reflexy, pohyby ve stavu bezvědomí, při náměsíčnosti či epileptickém záchvatu. Nebezpečí, jehož zdrojem v těchto případech je také člověk, nelze však určitému člověku přičíst k tíži, neboť je vůbec nemůže ovládat vůlí. Takové lidské projevy nelze považovat za útok, nýbrž pouze za zdroj nebezpečí a lze proti nim jednat v krajní nouzi.³⁸

Útočníkem může být tedy pouze osoba, která svým konáním či opominutím naplnila všechny znaky požadované obligatorně od útoku. Pojem útočníka bývá většinou totožný s pojmem pachatele trestného činu.³⁹

Právní teorie se rozchází v názorech týkajících se formy zavinění ve vztahu k útoku. Za nespornou je možné pokládat možnost úmyslného útoku, která by měla být i nejfrekventovanější. Odlišné názory se projevují u nedbalostní formy zavinění útoku a jednání nezaviněného. Útok musí být vždy protiprávní jednání člověka. Nezaviněné protiprávní jednání by se projevovalo co do výsledku. Pokud bychom vycházeli ze stanoviska, že na útok se vždy musí vztahovat zavinění, ať už úmyslné či nedbalostní, tak jako na skutkovou podstatu trestného činu, pak by byla nutná obrana přípustná jen proti trestným činům, případně ze širšího pohledu též proti přestupkům a správním deliktům, pro něž je vyžadována určitá forma zavinění, a ne již proti správním deliktům, pro které se zavinění nevyžaduje či proti tzv. činům jinak trestným. Takový názor je v rozporu se současnou teorií i praxí, podle které protiprávními útoky mohou být i činy, které vůbec nemají znaky trestného činu. Z toho lze dovodit, že nutná obrana by byla přípustná i proti nezaviněným útokům. Vychází se tedy spíše z objektivního pojetí protiprávnosti bez přihlédnutí k subjektivní situaci útočníka a jeho zavinění.⁴⁰ Kratochvíl⁴¹ a shodně též Kuchta⁴² a Burda⁴³ uvádějí, že takovému

---

³⁷ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 372.

³⁸ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 79.

³⁹ ČÍŽKOVÁ, J., CÍSAŘOVÁ, D. Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1986, **32**(1), s. 29.

⁴⁰ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 91.

⁴¹ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 374.

pojetí přisvědčuje i samotná dikce § 29 o útoku na zájem chráněný trestním zákonem. Toto ustanovení výslovně požadavek zavinění neuvádí. Podstatné pouze je, že jde o útok na zájem chráněný trestním zákonem, který objektivně hrozí nebo trvá. Takovým útokem je protiprávní jednání člověka bez ohledu na formu zavinění, či zda se jedná o nezaviněné jednání a nutná obrana je tedy přípustná i proti protiprávním útokům a ohrožením nezaviněným, které vznikly nerespektováním objektivní povinnosti, která váže útočníka. Závěrem lze konstatovat, že kdyby bylo úmyslem zákonodárce připustit nutnou obranu jen proti útokům zaviněným, mělo by to být v dikci ustanovení § 29 výslovně uvedeno.⁴⁴

4.2.6. Útoky více osob, rvačka

Nutná obrana vždy směřuje k odvrácení útoku a taková obrana musí vždy směřovat proti útočníkovi, nikoli proti jiné osobě. Nezřídka však takovým útočníkem není jen jedna osoba, ale naráz útočí útočníků více. Takovou situaci se zabýval i Nejvyšší soud ČSR, kdy ve svém rozhodnutí sp. zn. **1 Tz 349/55** vymezil předpoklady nutné obrany proti více útočníkům. Dle předmětného rozhodnutí útok ve smyslu ustanovení o nutné obraně, prováděný více osobami, předpokládá nutně aktivní činnost každého z útočníků, i když intenzita útoku jednotlivých útočníků nemusí být a zpravidla nebývá stejná a i když způsob útočení není stejnorodý. V takovém případě je nutná obrana přípustná proti kterémukoli útočníkovi, nejen proti hlavnímu z nich.

Nejvyšší soud se zde zabýval nejen problematikou spoluúčasti při útoku, ale také skutečností, že intenzita útoku každého z útočníků může být rozdílná a použil pojem „hlavní útočník“, který dále nevysvětluje. Dle Kuchty ovšem otázka, kdo je takovým hlavním útočníkem může být sporná a rovněž může být sporné, na které případy spoluúčasti lze právo nutné obrany vztáhnout. Útočníkem bude v první řadě nepochybně ten, kdo vykoná jednání spadající pod pojem útoku. Má však zato, že bude útočníkem i ten, kdo se na takovém útoku, na jeho přípravě i realizaci podílel a lze analogicky rozšířit právo nutné obrany použitím učení o spolupachatelství, nepřímém pachatelství a účastenství na trestném činu. Takto by pak šlo jednat v nutné obraně nejen proti osobám, které spolu provádějí útok, ale i organizátorovi,

---

⁴² KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 91.

⁴³ BURDA, E. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*. 2010, **2010(2)**, s. 44.

⁴⁴ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 92.

návodci, pomocníkovi hlavního útočníka a například i proti nepřímému pachateli, neboť nezáleží na tom, zda útočné jednání vykonává přímo trestně odpovědný pachatel, dítě, osoba jednající ve skutkovém omylu, tedy živý nástroj apod., za předpokladu splnění dalších podmínek nutné obrany. Zasáhnout pak patrně bude možné i při sročení proti každému ze sročených, ne však při spolčení, které je formou přípravy, protože útok ještě přímo nehrozí.⁴⁵ S takovým názorem lze souhlasit, neboť se jedná o analogické rozšíření použití nutné obrany ve prospěch obránce.

Útočí-li tedy více útočníků, je nutná obrana přípustná proti kterémukoli z nich, přičemž se předpokládá aktivní účast každého z útočníků. Nutná obrana proto není přípustná proti těm osobám, které k útoku nijak nepřispívají, aktivně se neúčastní a jsou jen přihlížejícími. Pokud by však za takové situace některý z přihlížejících začal např. na obránce pokřikovat, vyhrožovat či povzbuzovat útočníka takovým způsobem, že by v obránci vzbudil důvodnou obavu, že se k útoku bezprostředně připojí, dá se již takové jednání považovat za ohrožující a je možné použít práva nutné obrany. Jinak proti přihlížejícím osobám lze zasáhnout pouze za splnění podmínek krajní nouze.

Nutnou obranu proti více útočníkům je nutno odlišit od trestného činu rvačky. Skutková podstata rvačky dle § 158 odst. 1 tr. zák. spočívá v tom, že pachatel úmyslně ohrozí život nebo zdraví jiného tím, že se zúčastní rvačky. V obou případech tak dochází ke střetu více osob. Rozdíl však spočívá v rozdělení rolí mezi těmito osobami. V nutné obraně lze rozdělit aktéry střetu na dvě strany, kdy jedna z nich je v pozici obránce a druhá v pozici útočníka. Osoby v roli obránců jsou buďto samy napadeny, anebo jsou pomocníky v nutné obraně. Pro určení strany útočící je rozhodné kritérium časové, tedy kdo dříve začal a podnikl útok. Zatímco rvačkou je z právního hlediska vzájemné napadání nejméně tří osob, které se navzájem ohrožují na životě nebo zdraví. Každá z těchto osob je tedy jak v roli útočníka, tak v roli obránce.⁴⁶

Ovšem i v průběhu rvačky mohou nastat situace, kdy dojde k rozdělení rolí a nutná obrana bude přípustná. Například v případě intenzivního excesu některého z účastníků rvačky, kdy ten překročí rámec dosavadního způsobu boje (např. vytáhne nůž při boji pěstmi). Proti takovému útoku je možné se bránit nutnou obranou. V druhém případě by se jednalo o exces

---

⁴⁵ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 83.

⁴⁶ ČÍŽKOVÁ, J., CÍSAŘOVÁ, D. Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1986, 32(1), s. 29.

extenzivní, kdyby se účastník rvačky odmítl na ní nadále podílet, ale ostatní by jej dále do ní zatahovali. Ten se může proti nim bránit nutnou obranou, avšak odpovědnost za následky způsobené předchozím jednáním zůstává nedotčena.⁴⁷

Podobně se nestává pachatelem trestného činu rvačky ten, kdo se sám snaží rvačce zabránit. Je-li v této situaci účastník sám napaden, může se bránit v nutné obraně.

V souvislosti s vymezením vztahu nutné obrany a rvačky si zmíníme rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 2. 1960, sp. zn. **5 Tz 10/60**. V něm se Nejvyšší soud zabýval stížností pro porušení zákona proti rozhodnutí lidového soudu, jež vycházelo z následujícího skutkového zjištění: Obžalovaný F. se měl dopustit trestného činu tím, že spolu se svým synem (spoluobžalovaným) A. a mladistvým B. na jedné straně a na druhé straně G. a J. se dne 12. 2. 1959 kolem 19. hodiny v Karviné VI u hostince zv. „Kahanec“ navzájem napadli, přičemž G. utrpěl lehčí zranění na levé ruce a dalšímu občanu R. byl rozříznut plášť na rameně.

Soud nižší instance dle zjištění Nejvyššího soudu nepřihlížel ke všem okolnostem případu a nehodnotil je jednotlivě a v jejich souhrnu. Lidový soud zjistil, že obžalovaný F. byl napaden G. poté, co jej napomínal, aby se netloukli spolu se svým druhem J. a dále že odrážel za pomoci svého syna A. první útok G., který ho napadl pěstí, a následně i druhý útok ze strany G. tyčí na stahování rolet. Po tomto útoku došlo mezi obžalovaným F. a G. k zápasu.

Téměř ze všech výpovědí spoluobžalovaných se však dále dalo dovodit, že obžalovaný F. jen reagoval na útoky ze strany G. a navíc zakročoval proti konfliktu mezi G. a J. jako člen pomocné stráže VB⁴⁸.

Nejvyšší soud se tak zabýval případem, kdy obžalovaný F. zasahoval proti konfliktu J. a G. a po následném napadení ze strany G., ještě zdůrazněným silnou tyčí, se takovému útoku bránil za splnění podmínek nutné obrany. Nejvyšší soud proto napadené rozhodnutí zrušil a zprostil obžalovaného obžaloby s tím, že uvedl: „*Z ustanovení § 223 tr. zák.⁴⁹ plyne, že trestného činu rvačky se dopouští nikoliv ten, kdo se brání útoku byť i více útočníků, nýbrž ten, kdo se účastní rvačky za účelem úmyslného ohrožení života nebo zdraví jiného. Úmysl*

---

⁴⁷ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 85-86.

⁴⁸ Pozn.: Veřejné bezpečnosti.

⁴⁹ Dnes § 158 tr. zák.

pachatelů se vztahuje jak k účasti na zápasu, tak i k ohrožení života nebo zdraví jiného. Jestliže obžalovaný napomenul neukázněné občany, aby se slušně chovali, nebyl povinen trpět útoky vůči své osobě, zejména byl-li útočník ozbrojen. Jestliže byl napaden, nelze ho proto vzhledem k nedostatku zavinění považovat za účastníka rvačky ve smyslu § 223 odst. 1 tr. zák.“

Obdobně bylo judikováno v dřívějším rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. 9. 1929, sp. zn. **Zm I 437/27**, kdy podle soudu nižší instance obžalovaný vytáhl kapesní nůž, otevřel jej a ve rvačce v nepřátelském úmyslu bodl Ondřeje R., aniž by zde byla splněna podmínka skutečné či alespoň putativní nutné obrany. Předmětné rozhodnutí nalézacího soudu bylo založeno na četnickém oznámení, výsleších obžalovaného a svědků a nálezů a posudku soudních lékařů. Stejně jako v předchozím případě dospěl soud k názoru, že nalézací soud se nedostatečně vypořádal s rozhodujícími skutečnostmi a pominul celou řadu skutkových okolností.

Obžalovaný měl dle své výpovědi odcházet ze zábavy s Marií S., když byl napaden a udeřen Ondřejem R. se slovy: „Tebe už dlouho hledám“. Odstrčil útočníka a jelikož viděl, že R. sahá do kapsy, předpokládal že vytáhne nůž nebo jiný nebezpečný nástroj, musel se proti R. bránit tím, že sám vytáhl z kapsy nůž a oháněl se jím okolo sebe, aby k němu R. nemohl. Svědkyně Marie S. výpověď potvrdila a vypověděla, že R. bil obžalovaného rukama do obličeje a ten se toliko bránil. Krom těchto výpovědí nevzal nalézací soud v úvahu též lékařskou zprávu a posudky znalců, podle nichž byla rána způsobená R. na levé ruce řezná, nikoli bodná, jak zjistil nalézací soud.

Nejvyšší soud dospěl k názoru, že nalézací soud náležitě neposoudil výše uvedené skutečnosti a zejména poukázal na mylnost názoru nalézacího soudu, že při rvačce nelze mluvit o nutné obraně. Zdůraznil, že: „*i za rvačky mohou nastati situace opravňující tu neb onu stranu k obranným jednáním.*“ Dále poukázal na to, že bylo povinností nalézacího soudu zaobírat se všemi okolnostmi, pokud poukazují na důvod vylučující trestnost nebo alespoň zmírňující trestnost pro překročení mezi nutné obrany.

4.2.7. Útoky osob trestně neodpovědných, útoky dětí nebo osob jednajících ve skutkovém omylu, útoky zvířat

Nutná obrana směřuje vždy proti útoku, který je objektivně protiprávní a společensky nebezpečný. Právní teorie se však nezdá rozcházejí v názoru na to, zda takový útok, proti němuž je nutná obrana přípustná, musí spáchat osoba trestně odpovědná.

Dle starší české právní nauky byly činy těchto osob posuzovány podle zásad o krajní nouzi a považovány za nebezpečí, přičemž byla vyžadována podmínka subsidiarity, tedy že nebezpečí nebylo možno odvrátit jinak, za současného zmírnění podmínky proporcionality, a to v tom smyslu, že bylo možné připustit i způsobení škody téže závažnosti, jako byla ta, která hrozila. Taková analogie by byla přípustná, neboť by zužovala podmínky trestní odpovědnosti.⁵⁰ Zmíněná koncepce odpovídá subjektivnímu pojetí protiprávnosti útoku.

Dle názoru Solnaře je třeba protiprávnost útoku - vzhledem k samotnému pojmu útoku – vykládat z hlediska subjektivního pojetí protiprávnosti, tj. jako znak kvalifikující čin jako takový, který odporuje normě jako pravidlu určujícímu jednání, a ovšem se zřetelem k právnímu řádu jako celku. Nepokládá proto nutnou obranu za přípustnou proti útokům choromyslných osob, dětí, zvířat, leč by obránce o chorobném stavu útočnicka nevěděl.⁵¹

Hlavním argumentem zastánců subjektivního pojetí protiprávnosti bylo, že na útočníky nepřičetné, děti nebo osoby jednající ve skutkovém omylu je třeba brát zvláštní zřetel a pokud je to možné, odvrátit jimi vyvolané nebezpečí jinak, než obranou, kterou by jim mohla být způsobena nepřiměřená škoda.⁵² Toto pojetí protiprávnosti však přináší obtíže, neboť klade na obránce nepřiměřené požadavky, když žádá, aby ten nezpůsobil útočnickovi větší újmu, než která nebezpečím hrozila, a to v situaci, kdy se obránce nachází pod psychickým tlakem, kdy by se měl v krátkém časovém úseku rozhodnout, zda osoba, jež na něj útočí, je či není osobou trestně odpovědnou či osobou jednající ve skutkovém omylu. Nadto je třeba podotknout, že v mnohých případech obránce neví, že na něj útočí osoba trestně neodpovědná. Takové požadavky proto není možné na obránce klást.

⁵⁰ NÝVLTOVÁ, I. Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných. *Trestněprávní revue*. 2003, **2003**(7), s. 204.

⁵¹ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 148.

⁵² NÝVLTOVÁ, I. Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných. *Trestněprávní revue*. 2003, **2003**(7), s. 205.

Na druhou stranu v případě řešení spočívajícím v objektivním pojetí protiprávnosti, které zastává například Kuchta⁵³, Nývltová⁵⁴, Burda⁵⁵ či dle současných učebnic trestního práva⁵⁶, postačí, že útok je objektivně protiprávní, společensky škodlivý a nemusí být ani trestným činem. Je tedy možné sem zahrnout i tzv. činy jinak trestné. Trestnost těchto činů odpadá v důsledku jiné okolnosti, jakou je věk, duševní zdraví apod., ale jednání těchto osob stále zůstává z hlediska práva protiprávní. Mnohdy také může být útok osoby trestně neodpovědné daleko nebezpečnější než útok trestně odpovědného pachatele a jestliže se pak nevyžaduje, aby útok byl trestným činem, není odůvodněný ani požadavek, aby útočník byl osobou trestně odpovědnou.⁵⁷

Současná úprava nutné obrany v § 29 trestního zákoníku objektivní posouzení protiprávnosti útoku umožňuje, neboť podle ní musí útok pouze splňovat podmínku protiprávnosti, a že útočí na zájem chráněný trestním zákonem. Nezohledňuje tedy ani zavinění, ani osobní vlastnosti útočící osoby. V této souvislosti si ještě jednou připomeneme, že nutná obrana je přípustná i proti útokům nezaviněným, jak již bylo rozebráno dříve, ačkoli i v tomto směru se názory autorů liší. Vyloučení těchto osob z okruhu útoků, proti kterým je přípustná nutná obrana, by právě znamenalo, že pojmovým znakem útoku musí být zavinění.⁵⁸ V současné době se tak prosazuje objektivní pojetí protiprávnosti útoku, kdy nutná obrana je přípustná i proti útokům osob nepřičetných, dětí nebo osob jednajících ve skutkovém omylu, a to i v případech, kdy obránce ví o tom, že se jedná o takovou osobu. Objektivní pojetí protiprávnosti představuje lepší řešení i z hlediska zájmu společnosti na aktivní svépomoci občanů proti útokům společensky nebezpečným, tím, že rozšiřuje právo občana jednat v nutné obraně, čímž rovněž umožňuje posilovat aktivitu občanů k zásahům proti společensky nebezpečným, protiprávním útokům.

---

⁵³ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 94.

⁵⁴ NÝVLTOVÁ, I. Objektivní a subjektivní koncepcie protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných. *Trestněprávní revue*. 2003, **2003**(7), s. 206.

⁵⁵ BURDA, E. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*. 2010, **2010**(2), s. 46.

⁵⁶ CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 143; JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 266.

⁵⁷ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 93-94.

⁵⁸ BURDA, E. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*. 2010, **2010**(2), s. 47.

Souvisejícím problémem je přípustnost nutné obrany proti útokům zvířat. Podle současné teorie i praxe útokem chápeme pouze protiprávní jednání fyzické osoby, která naplnila všechny znaky vyžadované od útoku, bez ohledu na zavinění. Nebezpečné chování zvířete tak není možno považovat za útok a je možné proti němu zasáhnout jen za splnění přísnějších podmínek krajní nouze. Zejména dříve se však vyskytovaly názory, že i proti zvířeti by měla být nutná obrana přípustná, resp. že je proti nim možné zasáhnout stejně jako proti osobám nepřičetným či dětem, za splnění dalších dodatečných podmínek.⁵⁹

Současné pojetí útoku jej chápe jen jako protiprávní jednání člověka, jež je neseno vůlí. Zvíře, ač již není považováno za věc, nemůže jednat protiprávně, neboť u něj chybí samotné jednání. Zde je však možné uvést teorií neuznávaný názor, že zvíře je myslícím tvorem a často dobře „ví, co dělá“, a proto by bylo možné uvažovat i o projevu vůle zvířete. Bylo by však nutno posuzovat inteligenci zvířete a schopnost projevu vůle v daném okamžiku, což ve většině případů není možné. V případě nutné obrany rovněž dochází ke střetu zájmů na straně útočníka a na straně obránce. Zvíře však nemá vlastní právně relevantní zájmy a nemůže se tak dostat do kolize se zájmy napadeného.⁶⁰ Proto je dle převažujícího názoru proti „útokům“ zvířat přípustné pouze jednání v krajní nouzi.

V případě útoku zvířete však podmínky krajní nouze po obránci vyžadují předchozí zhodnocení situace, zda za daných okolností nebylo možno nebezpečí odvrátit jinak, například útekem, a teprve v případě nevyhnutelnosti střetu proti zvířeti zakročít, a to ještě tak, aby způsobený následek nebyl zřejmě stejně závažný anebo závažnější než ten, který hrozil. K tomu Burda uvádí: „*A toto všetko chceme od väčšinou prekvapeného, vystrašeného, možno nerozhodného človeka, na ktorého sa obrovskou rýchlosťou rúti sedemdesiat kilogramový aljašský malamut (pes), alebo horský medveď, či v zajatí chovaná puma a o pár sekúnd ho dostihne? A ak náhodou za takýchto podmienok obranca zle zhodnotí situáciu, postaví sa zvieraťu, pričom nedodrží užšie podmienky krajnej núdze a zviera ťažko zraní alebo zabije, budeme ho správnoprávne alebo trestnoprávne postihovať?*“⁶¹ Z toho vyplývá, že na obránce jsou v případě zákroku proti útoky zvířete kladeny větší nároky, než je tomu u útoku člověka, resp. že zvířeti je přiznán vyšší stupeň ochrany než u člověka, a to proto, že zvíře není schopno jednat a není schopno se dostat do rozporu ze zájmy napadeného.

---

⁵⁹ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 77.

⁶⁰ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 77.

⁶¹ BURDA, E. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*. 2010, 2010(2), s. 48.

Rovněž podle Kuchty je tvrdost práva ve vztahu k fyzickým osobám na rozdíl od vztahu ke zvířatům zdůvodněna principem osvědčení se a prosazením právního řádu. Obrana proti zvířatům by tuto společenskou funkci plnit nemohla.⁶² Je však otázka, zda je takový nepoměr opravdu důvodný a nároky kladené na obránce opodstatněné. Útoky zvířat nejsou o nic méně závažné a přitom kdyby se obránce bránil proti stejně intenzivnímu útoku člověka, jistě by se neposuzovala možnost vyhnout se útoku jinak, i by obránce mohl způsobit škodu větší, než která hrozila. Přikláníme se tedy k názoru Burdy, že se jedná o disproporci neopodstatněnou a podmínky zásahu proti útokům zvířat by měly být rozšířeny ve prospěch obránce.⁶³

Jiná je situace v případě útoku zvířete poštvaného. Zde je zvíře zbraní v rukou útočníka (člověka), nikoli však „živým nástrojem“ ve smyslu nepřímého pachatelství. Mezi autory v tomto panuje shoda, že proti takovému útoku bude nutná obrana přípustná, neboť obrana zde směřuje vůči člověku, jenž použil živé zbraně. Proto je možné se v takové situaci bránit nejen proti zvířeti, ale i proti útočníkovi, který zvíře poštval, jsou-li dodrženy podmínky nutné obrany.

Zajímavý je však případ, kdy by útočník používal k útoku osobu trestně neodpovědnou (dítě, osobu nepřičetnou, jednající v omylu apod.) jako „živý nástroj“ proti obránci. Jednalo by se tedy o nepřímé pachatelství, kdy útok by byl uskutečňován prostřednictvím těchto osob. Otázka přípustnosti nutné obrany vůči těmto osobám nebyla u nás dosud prakticky řešena.⁶⁴ Kuchta uvádí, že útokem je zde v komplexním smyslu jednání útočníka, které zahrnuje i určité chování nástroje, resp. určitou manipulaci s ním. Sám útočník se zde zpravidla dopouští proti živému nástroji trestného činu (typicky omezování osobní svobody), a tak živý nástroj má teoreticky právo nutné obrany proti útočníkovi, které však nemůže realizovat. To však nejspíše není důvodem ke vzniku práva živého nástroje na nutnou obranu proti samotnému obránci, i když by samo nebylo prakticky realizovatelné. Nutnou

---

⁶² KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 77.

⁶³ BURDA, E. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*. 2010, **2010(2)**, s. 48.

⁶⁴ Problematikou se zabývá Kuchta, viz KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 138-140; srov. též KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 380.

obranu ze strany obránce lze tedy patrně v takovém případě připustit a tvrdostem vůči živému nástroji zabránit respektováním ustanovení o přiměřenosti nutné obrany.⁶⁵

4.2.8. Útok vyprovokovaný

Při vyprovokovaném útoku určitá osoba – provokatér – svým jednáním vyzývá jinou osobu – provokovaný – k protiprávnímu útoku s cílem tento útok vůči své osobě vyvolat, a potom se sama takovému útoku brání. V těchto situacích je třeba vyřešit otázku, nakolik je zde přípustná nutná obrana ze strany provokatéra vůči protiprávnímu útoku, jež sám vyvolal. Přičemž provokací je myšleno jen takové jednání, které je způsobilé vyvolat protiprávní útok. Pouhé oslovení útočníků ve většině případů za provokativní jednání nelze považovat.

V současné trestněprávní nauce převládá názor, že i útok, který obránce sám vyvolal, ať již úmyslně či z nedbalosti, stále zůstává útokem, a proto nevyklučuje nutnou obranu. Pakliže však ten, kdo útok záměrně vyvolal, tak učinil proto, aby mohl „útočníkovi“ beztrestně způsobit újmu, a je-li tedy vyvolání útoku součástí útoku vlastního, pak podmínky nutné obrany splněny nejsou.⁶⁶ Je tomu tak proto, že provokativní jednání, které je samo útokem ve smyslu ustanovení o nutné obraně, vyvolává stav nutné obrany a tento vyprovokovaný „útočník“ je pak sám v tomto případě obráncem, a proti jednání v nutné obraně není nutná obrana přípustná. Reakce provokatéra na „útok“ proto není nutnou obranou, ale jen dalším protiprávním útokem z jeho strany.⁶⁷

Více v naší teorii a praxi nebyla tato otázka téměř řešena. Blíže se danou problematikou zabývá Kuchta, kdy rozlišuje několik typově různých případů provokativního jednání z hlediska jejich protiprávnosti. Nejméně problematický je výše nastíněný případ, kdy provokativní jednání provokatéra je samo protiprávním. Druhým případem jsou jednání, která jsou právem dovolena nebo dokonce vyžadována. Provokatér zde vyvolá protiprávní útok tím, že vykonává své právo nebo plní svou povinnost. Tato jednání je z povahy věci třeba

---

⁶⁵ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 380.

⁶⁶ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 150.

⁶⁷ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 110.

posuzovat odlišně a pro posouzení je nerozhodné i to, zda provokatér chtěl nebo nechtěl vyvolat protiprávní útok. Jednání provokatéra je dovolené, tudíž nemůže být protiprávní a útočník musí nést všechny důsledky svého jednání. Stejně je třeba posoudit jednání, nepatrné závažnosti, jež se dostávají pouze do rozporu se společenskou morálkou a které naše nauka nepovažuje za útoky ve smyslu nutné obrany. I když i tato jednání ohrožují zájmy chráněné trestním zákonem, právo je výslovně nezakazuje.⁶⁸

Je tedy možné shrnout, že pokud provokativní jednání samo je protiprávním útokem, nepřísluší provokatérovi právo nutné obrany proti vyprovokovanému útoku a bude vyprovokovanému odpovídat za vše, co svou obranou způsobil. Provokatérovi by příslušelo právo nutné obrany pouze v případě, že by nutná obrana provokovaného byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.⁶⁹ V ostatních případech pak patrně platí, že provokatér může použít nutnou obranu v plném rozsahu.⁷⁰

Možnost přiznat právo nutné obrany i obránci, který sám vyprovokovaný útok zavinil, připouští i stávající judikatura: *„Jestliže obviněný vstřícně reagoval na výzvu poškozeného („aby s ním šel ven“), která směřovala k jejich vzájemnému fyzickému konfliktu, a to tak, že obviněný odešel s poškozeným na místo, kde poté poškozeného fyzicky napadl, pak obviněný nejednal v nutné obraně ve smyslu § 13 TrZ, neboť neodvracel přímo hrozící útok na zájmy chráněné trestním zákonem. To platí bez ohledu na skutečnost, že fyzický konflikt slovně vyvolal právě poškozený.“*⁷¹

4.2.9. Útok na tělesnou integritu další osoby

Osoba, vůči které protiprávní útok směřuje, bývá zpravidla totožná s osobou obránce. V praxi je ovšem možné setkat se s případy, kdy zpočátku útok směřuje vůči chráněným zájmům osoby jiné, než která nakonec tyto zájmy brání za použití nutné obrany. Když jsme se výše zabývali útoky na zájmy chráněné trestním zákonem, vůči kterým je možné jednat

---

⁶⁸ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 110 – 111.

⁶⁹ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 117 – 118.

⁷⁰ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 111.

⁷¹ PŮRY, F. Souhrn aktuální judikatury - V. Nutná obrana v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2007, **2007(8)**, s. 232.

v nutné obraně, uvedli jsme si, že použitím nutné obrany je možné chránit nejen zájmy toho, jehož zájmy jsou přímo ohroženy, ale i zájmy osoby jiné (pomoc v nutné obraně).

Ten, proti němuž protiprávní útok směřuje, může být rovněž aktivním obráncem zasahujícím v nutné obraně proti útočníkovi, anebo pasivním obráncem, jenž sám nezasahuje. Zatímco pomocník v nutné obraně vždy zasahuje aktivně. Nejčastějším případem jsou situace, kdy do vznikajícího či probíhajícího fyzického konfliktu mezi útočníkem a osobou, jejíž zájmy jsou útokem ohroženy, zasáhne třetí osoba, která se dosud konfliktu neúčastnila. Nemusí se však jednat jen o útok na tělesnou integritu jiné osoby, ale například i na majetkové zájmy či domovní svobodu. Od toho okamžiku se tato třetí osoba stává obráncem jednajícím v nutné obraně proti útoku, jež primárně proti této osobě nesměřoval. Nezřídka však jsou další útoky směřovány i proti chráněným zájmům pomocníka v nutné obraně.

Je třeba však vyřešit otázku, zda je možné bránit cizí zájmy též tehdy, je-li to proti vůli napadeného (např. chce být fyzicky napaden, neboť má pocit, že si to zaslouhuje). Vycházíme z toho, že je-li zájem napadený útokem ve svobodné dispozici napadeného, tento není v dispozici s ním nijak omezen a jeho souhlas není vynucen, pak právo nutné obrany tohoto zájmu nevznikne. Jedná se o další okolnost vylučující protiprávnost, kterou je svolení poškozeného. Hranice nutné obrany pomocníka jsou však limitovány tím, jak se chce bránit napadený. Pomocník nemůže zasahovat více, než chce samotný napadený, a rovněž se nemůže bránit způsobem, jež napadený odmítá (např. použitím střelné zbraně proti rodinnému příslušníkovi napadeného).

Shodně nahlíží na problematiku přípustnosti nutné obrany proti útokům na tělesnou integritu osoby odlišné od obránce také judikatura. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 9. 1969, sp. zn. **7 Tz 67/69**, soud vyjádřil, že: „*Jde o nutnou obranu, odvrací-li napadený činem jinak trestným útok na tělesnou integritu přímo mu hrozící proto, že se snažil odvrátit útok směřující proti tělesné integritě jiné osoby.*“

Rozhodnutí bylo vydáno na podkladu zjištění, že obžalovaný E. P. byl rozsudkem Okresního soudu v Opavě shledán vinným trestným činem ublížení na zdraví dle příslušných zákonných ustanovení, přičemž po přezkoumání tohoto rozhodnutí došel Nejvyšší soud k závěru, že zde byl zákon porušen.

Dle výpovědi obviněného procházel výčepní místností, kde uviděl svého silně podnapilého známého E. K., jak se dohaduje se svědkem G. a snaží se ho násilím vyvést z místnosti. Aby zabránil případné rvačce, neboť věděl, že poškozený má po požití alkoholu sklony k agresivitě, přistoupil k poškozenému a řekl: „E., dej mu pokoj.“, načež reagoval poškozený tím, že silně chytil levou rukou obviněného pod krkem, až mu utrhł knoflíčky u košile. Obviněný v reakci několikrát udeřil poškozeného do obličeje, neboť se obával, že jej poškozený bude bít. Výpověď obviněného byla potvrzena několika svědky.

Okresní soud vyvodil, že obviněný udeřil poškozeného bezdůvodně, což odůvodňoval tím, že když obviněný znal násilné sklony poškozeného ve stavu opilosti, mohl předpokládat, že jej může ohrozit. K tomu Nejvyšší soud poukázal na to, že k nutné obraně je oprávněn i ten, odvrací útok vůči jiné osobě a že zde byl ze strany obviněného důvod k vmísění se do sporu. Dle názoru soudu se tak okresní soud dostatečně neřídil výsledky dokazování, z nichž plynulo, že se obviněný zásahem vůči poškozenému snažil předejít většímu sporu, přičemž k počáteční iniciativě rovněž došlo ze strany poškozeného, kterýžto chytil obviněného silně pod krkem. Proto soud zdůraznil, že i proti útoku vůči jiné osobě je přípustné použití nutné obrany.

K obdobným závěrům došel i Nejvyšší soud SSR v rozsudku ze dne 29. 6. 1978, sp. zn. 4 Tz 40/78. V předmětném rozsudku soud rozhodoval o stížnosti pro porušení zákona ve prospěch obviněných. Dle skutkového zjištění Okresního soudu v Žiari nad Hronom poškozený P. V. neoprávněně vnikl do dvora obviněných P. H. a M. H., kde fyzicky napadl obviněného M. H., který je otcem obviněného P. H., kterého začal rukama bít a svalil ho na zem, kde v útoku pokračoval, čímž mu způsobil zranění na několika částech těla, jež si vyžádala 10 dní pracovní neschopnosti. Obviněný M. H. nebyl schopen se útoku poškozeného účinně bránit, neboť ten byl podstatně mladší a v lepší fyzické kondici.

Na volání o pomoc reagoval syn obviněného P. H. Poté, co se neúspěšně pokoušel strhnout rukama poškozeného P. V. ze svého otce, popadl dřevěnou laťku a uštědřil poškozenému P. V. ránu do hlavy. Podařilo se mu tak ukončit útok na svého otce M. H., avšak poškozený P. V. se po tomto zákroku obrátil proti obviněnému P. H. a za pomoci úderů se mu pokoušel vzít laťku z rukou. Oba obžalovaní se opakovaně slovně pokoušeli přesvědčit poškozeného, aby opustil jejich pozemek, ten však nereagoval, a tak obviněný M. H. uchopil dřevěnou hůl a na několika místech těla poškozeného udeřil. Až po tomto zákroku poškozený P. V. zanechal útoku a dvůr obviněných opustil.

Okresní soud shledal oba obviněné vinnými trestným činem ublížení za zdraví podle zákonných ustanovení, proti čemuž se obvinění odvolali ke krajskému soudu. Krajský soud v Banské Bystrici však usnesením jejich odvolání zamítl pro nedůvodnost, aniž by dle názoru Nejvyššího soudu náležitě zkoumal odůvodněnost jejich obhajoby.

Nejvyšší soud pak po prozkoumání rozhodnutí nižších instancí došel k závěru, že byl porušen zákon v neprospěch obviněných. Nejvyšší soud zkonstatoval, že u obou obviněných byly dodrženy podmínky nutné obrany, neboť obviněný P. H. od počátku odvracel útok namířený proti jeho otci a dle odůvodnění soudu: „*K nutnej obrane je totiž oprávnený i ten, kto odvracia útok, ktorý smeruje nielen proti nemu, ale aj proti inej osobe.*“⁷² Zároveň směřoval útok poškozeného i proti domovní svobodě obviněných. Podmínky jednání v nutné obraně byly dodrženy i v tom směru, že jednání poškozených nebylo zřejmě nepřiměřené povaze a nebezpečnosti útoku.⁷³ Obvinění tak od počátku odvraceli útok směřující proti jejich tělesné integritě a domovní svobodě, jednali tak za splnění podmínek nutné obrany a proti jednání v nutné obraně není nutná obrana přípustná. A takové jednání útočnicka, jenž je namířené proti osobě jednající v nutné obraně, je třeba považovat za pokračování v útoku, bez ohledu na to, zda byl tento útok namířený od počátku proti této osobě, anebo proti osobě jiné.

4.2.10. Nutná obrana proti úkonům úředních osob

Nutnou obranou není možné se bránit proti jednáním právem dovoleným. Jen taková jednání, jež jsou objektivně protiprávní a pro společnost škodlivá, je možné považovat za útoky ve smyslu nutné obrany. Jednání, jež jsou právem dovolena či dokonce nařízena nemohou splňovat podmínku protiprávnosti ani nemohou ohrožovat chráněné zájmy.

---

⁷² Rozsudek NS SSR ze dne 29. 6. 1978, sp. zn. 4 Tz 40/78, odůvodnění s. 2.

⁷³ V tehdejší ustanovení § 13 tr. zák. byla přiměřenost nutné obrany vymezena slovy: „*Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.*“

Současnou podobu získala novelou trestního zákona č. 290/1993 Sb., která nahradila slovo „zřejmě“ slovy „zcela zjevně“ a „povaze a nebezpečnosti“ slovem „způsobu“. Tato koncepce byla následně převzata do nynějšího § 29 tr. zák. Důvodem byl požadavek změny kritérií pro posuzování nutné obrany s tím, že se její meze mají rozšířit, neboť předchozí praxe orgánů činných v trestním řízení vykládala přiměřenost nutné obrany příliš úzce. Této problematice je věnován prostor dále v podkapitole zaměřené na přiměřenost obrany.

Právní předpisy na mnoha místech dovolují orgánům činným v trestním řízení či jiným orgánům zákroky proti občanům, které by jinak byly kvalifikované jako útoky na jejich chráněné zájmy. Tyto zákony umožňují zákroky například proti svobodě občanů, jejich majetku, ale i proti jejich životu. Výkon těchto práv a povinností, pokud se pohybuje v mezích zákonných norem, nemůže být protiprávní. Avšak pokud podmínky stanovené v právních předpisech pro tyto zásahy budou překročeny, může dojít k naplnění některé ze skutkových podstat trestných činů a trestní odpovědnost nastává.

Výkon práva a plnění povinnosti patří mezi okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně výslovně neuvedené, avšak právní teorií a praxí uznávané. Netýká se to jen zákroků úředních osob⁷⁴ v rámci výkonu jejich pravomoci, ale také např. opatření proti svobodě dítěte v rámci výkonu rodičovské výchovy či jednání v souvislosti s výkonem povolání apod.

Proti úkonům úředních osob, které jsou plně v rámci mezí zákonných ustanovení, není tedy nutná obrana přípustná. Složitější je však posuzování přípustnosti nutné obrany proti protiprávním jednáním úředních osob. Jedná se o citlivou otázku, jež má dopad na důvěru občanů ke státu. Přílišné omezení práva nutné obrany vůči úkonům úředních osob by mohlo vést k podryvání této důvěry a přispívat k vytváření podmínek ke zneužívání pravomoci úředních osob. Na druhou stranu přílišné uvolnění podmínek nutné obrany ve vztahu k úředním osobám by mohlo vést k nerespektování pravomoci těchto osob a ke zvyšování počtu zákroků proti nim, což by značně ztěžovalo výkon jejich pravomoci. V podmínkách demokratického právního státu však nelze tolerovat protiprávní úkony úředních osob. Tyto jsou společensky škodlivé, a to dokonce zvýšenou měrou, neboť posláním úředních osob je právě ochrana právního státu a jejich protiprávním jednáním jsou ohroženy nejen zájmy občanů, ale i zájem na řádném výkonu pravomoci těchto úředních osob.⁷⁵

Zákon zvláští podmínky týkající se subjektu nutné obrany nebo útočníka nestanoví. Není proto rozhodné, zda útok byl spáchán úřední osobou či někým jiným. Zákon stanovuje jen kritérium přímo hrozícího nebo trvajícího útoku na zájem chráněný trestním zákonem a zcela zjevný nepoměr mezi obranou a útokem. Nutná obrana proto je přípustná proti těm

---

⁷⁴ Za úřední osoby považujeme osoby vyjmenované v § 127 tr. zák., za předpokladu, že plní úkoly státu nebo společnosti a používají při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů, a též osoby zastávající funkce uvedené v § 334 odst. 2 tr. zák., pokud je s výkonem takové funkce, zaměstnání nebo práce spojena pravomoc při obstarávání věcí obecného zájmu a trestný čin byl spáchán v souvislosti s touto pravomocí.

⁷⁵ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 103.

úkonům úředních osob, které nenáleží do jejich pravomoci nebo těm, které tvoří skutkovou podstatu trestného činu.⁷⁶ Specifická problematika nutné obrany proti úkonům úředních osob byla zohledněna v judikatuře v rámci řešení některých dílčích otázek pro konkrétní případy, zejména pak ve vztahu k příslušníkům policie.⁷⁷

Nejvyšší soud SSR v rozhodnutí ze dne 18. 1. 1980, sp. zn. **6 Tz 70/79**, připustil nutnou obranu proti těm úkonům úředních osob, jež představují překročení mezí jejich pravomoci. Nejvyšší soud se zde zabýval případem, kdy byl obviněný výrokem Okresního soudu shledán vinným trestným činem útoku na veřejného činitele. Dle skutkových zjištění mělo dojít v nočních hodinách ke sporu mezi obviněným a motelovým číšníkem, přičemž obviněný číšníka napadl. Do probíhajícího sporu se vložil poškozený, příslušník Sboru národní bezpečnosti, který ten den nebyl ve službě a byl v civilním oblečení. Vydal se na pomoc číšníkovi, načež obviněný z motelu odešel. Poškozený spolu s číšníkem se následně dostavili na služebnu SNB, kde věc oznámili, přičemž jim bylo přislíbeno, že na místo bude vyslána hlídka. Poškozený se vrátil místo incidentu a zjišťoval, kam obviněný odešel. Když zjistil, že odešel domů, tak aniž by čekal na příjezd hlídky, vydal se spolu s několika dalšími osobami za obviněným. Poškozený vešel do bytu obviněného, který byl polosvlečený a zřejmě se chystal ke spánku, prokázal se služebním průkazem SNB a vyzval obviněného, aby šel s nimi. Obviněného následně poškozený odvedl do auta, kterým přijel spolu se svými společníky. Avšak když se auto otáčelo, obviněný z auta vystoupil a utíkal ke svému bytu, kde ho dostihl poškozený. Zde poškozeného napadl úderem do tváře. Poté utíkal do svého bytu, kde popadl kuchyňský nůž, který použil proti poškozenému a jeho společníkům. K celému incidentu došlo dvě a půl hodiny po incidentu původním.

Spor doputoval až k Nejvyššímu soudu, který se zabýval otázkou, zda ze strany příslušníka SNB nedošlo k překročení jeho pravomoci či zda vykonával svou pravomoc způsobem neodporujícím zákonu. Zkonstatoval, že mimo službu jsou příslušníci SNB oprávněni, resp. povinni zakročit v případě existence bezprostředního ohrožení chráněných zájmů a vytkl okresnímu soudu, že se vůbec nezabýval otázkou, zda toto bezprostřední ohrožení v době zákroku poškozeného existovalo a proč vykonával poškozený zákrok vůči obviněnému mimo službu, poté, co již událost z motelu ohlásil na služebně. Nejvyšší soud tak zrušil obě předcházející rozhodnutí nižších soudů a vrátil věc okresnímu soudu k novému

---

⁷⁶ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 331.

⁷⁷ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 375.

projednání a rozhodnutí, přičemž zkonstatoval, že: „*Ak sa zistí, že poškodený prekročil hranice svojej právomoci alebo vykonával svoju právomoc spôsobom odporujúcim zákonu, konanie obvineného nebude možné právne kvalifikovať ako trestný čin útoku na verejného činiteľa*“⁷⁸.“

V rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 12. 8. 1976, sp. zn. **4 Tz 128/76**, se naopak Nejvyšší soud zabýval otázkou použití nutné obrany proti oprávněnému policejnímu zákroku. V předmětném rozhodnutí došel Nejvyšší soud k závěru, že došlo k porušení zákona ve prospěch obviněného, kdy ten byl okresním soudem mimo jiné zproštěn obžaloby pro trestný čin útoku na veřejného činitele, kterého se měl dopustit tak, že během policejní kontroly příslušníky VB, zda jako řidič osobního motorového vozidla nepožil alkoholické nápoje, kopl do nohy nadprap. VB poté, co proti němu fyzicky zakročili. Zákrok příslušníků VB přitom následoval potom, co obviněný neuposlechl výzvy hlídky VB, aby se podrobil dechové zkoušce a vystoupil z vozu. Na to ho příslušníci VB z vozu vytáhli, proti čemuž se obviněný bránil „rukama nohama“ a kopl nadprap. VB. Dle odůvodnění Nejvyššího soudu postupovali příslušníci VB podle zákona, i když jejich zákrok měl povahu násilného úkonu. Takový postup je zákonem dovolený, ba příkázaný. Proto není možné považovat za nutnou obranu jednání obviněného, který použil násilí, aby překazil řádné plnění jejich pravomoci.

---

⁷⁸ Současná terminologie nepoužívá označení „veřejný činitel“, nýbrž „úřední osoba“.

4.3. Obrana

4.3.1. Obranné jednání

Nutná obrana je jednáním obránce, jež směřuje k odvrácení útoku na zájem chráněný trestním zákonem. Jedná se o jakékoliv jednání, které je obecně způsobilé k tomu, aby zabránilo, případně alespoň zeslabilo porušení chráněných zájmů, jež jsou útokem ohroženy. Forma obranného jednání přitom zásadně nehraje roli. Obrana může být jen pasivním konáním (vykrýváním ran, ustupováním, schováváním se), ale zpravidla bývá jednáním aktivním (úderem, použitím předmětů a zbraní), které je v podstatě protiútokem vůči útoku útočnicka. V takovém případě o tom, kdo je v postavení obránce a kdo útočnicka, rozhoduje iniciativa na počátku střetnutí, pokud by ovšem obránce nepřekročil meze nutné obrany. Nejčastěji je obrana uskutečňována konáním (například obrana protiúderem), ale nelze vyloučit ani obranu opomenutím (obránce neodvolá svého psa, který mu přispěchal na pomoc). V každém z uvedených případů je přípustné použití nutné obrany a i když § 29 tr. zák. hovoří o „činu jinak trestném“, nelze říci, že by nutnou obranou mohlo být jen jednání aktivní, neboť i pasivním jednáním je možné naplnit některou ze skutkových podstat trestných činů.⁷⁹

K jednání v nutné obraně je oprávněn kdokoli, ať už jsou přímo ohroženy jeho vlastní zájmy, anebo útokem dotčen není. Je tak možné bránit jak zájmy vlastní, tak zájmy jiných osob (pomoc v nutné obraně).⁸⁰ Přitom pomocník v nutné obraně je jednak ten, kdo svým jednáním přispěje na pomoc napadenému, anebo ten, kdo vykoná nutnou obranu za něj.⁸¹ Není rovněž rozhodné, zda je obránce osobou trestně odpovědnou či neodpovědnou, neboť stejně jako u osoby útočnicka, zákon subjekt nutné obrany nijak nevymezuje a jelikož je jejich jednání společensky prospěšné, není zde důvod tyto osoby z práva nutné obrany vyjímát.⁸² Zakročit proti protiprávnímu útoku je právem občanů, nikoli jejich povinností. Výjimku tvoří osoby, kterým byla uložena zvláštní povinnost chránit určité zájmy. Jejich jednání je pak

---

⁷⁹ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 133.

⁸⁰ ČÍŽKOVÁ, J., CÍSAŘOVÁ, D. Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1986, 32(1), s. 31.

⁸¹ Pomoc v nutné obraně výslovně připouští i judikatura, např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 4 Tz 40/78 či rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 7 Tz 67/69. Obě rozhodnutí jsou podrobněji rozvedené v podkapitole vztahující se k útoku na tělesnou integritu další osoby.

⁸² KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 134.

upraveno zvláštními předpisy o plnění těchto povinností (např. o dovoleném užití zbraně apod.).⁸³

Nutnou obranu je třeba směřovat proti útočníkovi – předmět obrany. Zpravidla pak zasahuje útočníka přímo (jeho zdraví, svobodu, atp.), ale může jej postihovat i nepřímo (způsobením škody na majetku). V případě, kdy je útočnicků více, může obrana směřovat proti kterémukoli z útočnicků, nikoli jen proti hlavnímu z nich.⁸⁴

Zpravidla tedy postihuje obranné jednání pouze zájmy útočníka. Obranné jednání vůči jiným, nezúčastněným osobám zásadně přípustné není. V případě postižení zájmů třetích osob je třeba, aby vůči těmto osobám byly zachovány podmínky krajní nouze, jinak by obrana nebyla beztrestná.⁸⁵

Spornější pak jsou případy, kdy pachatel užívá k útoku osobu trestně neodpovědnou jako „živý nástroj“ nebo osobu, jež sama nejedná, neboť je k útočnému jednání fyzicky donucena (tzv. vis absoluta).⁸⁶ Příklad nepřímého pachatelství jsme si uvedli již výše.⁸⁷ V tomto případě je možné použít nutné obrany jak proti útočníkovi, tak živému nástroji, neboť jednání obou tvoří jeden celek. Ze strany nepřímého pachatele vůči živému nástroji jde rovněž o protiprávní útok a živý nástroj by tak mohl vůči obránci jednat ve stavu krajní nouze, jelikož tímto by odvracel přímo hrozící nebezpečí pro svou osobu. V prvním případě osoba jednáající jako živý nástroj sama jedná, zatímco v případě druhém osoba užitá k útoku právně nejedná a chybí-li jednání, chybí útok samotný. To by mohlo zavádět k tomu, že zde není přípustná nutná obrana vůči takové osobě a naopak tato osoba má právo nutné obrany vůči obránci. Stejně však jako v prvním případě je dle Kuchty⁸⁸ třeba vycházet z obecného ustanovení o odvracení útoku na zájmy chráněné trestním zákonem. Zde osoba slouží

---

⁸³ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 156.

⁸⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 1 Tz 349/55, blíže rozvedeno v kapitole 4.2.6. Útoky více osob, rvačka.

⁸⁵ ČÍŽKOVÁ, J., CÍSAŘOVÁ, D. Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1986, **32**(1), s. 32.; rovněž KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 380.

⁸⁶ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 380.

⁸⁷ Viz podkapitola zaměřená na útoky osob trestně neodpovědných, útoky dětí nebo osob jednajících ve skutkovém omylu, útoky zvířat.

⁸⁸ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 140.

k realizaci útoku, jenž zahrnuje i chování užitě osoby, a obránce svým obranným jednáním vůči této osobě zprostředkovaně postihuje i zájmy útočníka. Nutná obrana je tak v obou případech možná jak proti útočníkovi, tak proti jím užitě osobě za dodržení požadavku přiměřenosti nutné obrany.⁸⁹

4.3.2. Přiměřenost a proporcionalita nutné obrany

Obrana, aby byla úspěšná, musí být vždy silnější než útok, jinak by ztrácela smysl. Již ze sousloví „nutná obrana“ je patrné, že ke spolehlivému odvrácení nebezpečí pramenícího z útoku je třeba použití nutných obranných prostředků, jinak obrana nemůže být úspěšná. Obránce tak musí použít takový prostředek obrany, který mu v daném okamžiku zajistí rychlé a spolehlivé odvrácení útoku bez rizika pro sebe samého.⁹⁰ Otázka přípustného poměru mezi intenzitou obrany a intenzitou útoku je jednou ze základních otázek diskutovaných v souvislosti s institutem nutné obrany.

Je bez pochyby, že rizika spojená s útokem by měl vždy nést zejména útočník, avšak není možné připustit, aby obrana mohla postihnout jakákoli práva útočníka. Pokud by neexistoval žádný korektiv obranného jednání, mohlo by docházet ke zneužívání institutu nutné obrany jako prostředku k vypořádání se s útočníkem.

Současné znění ustanovení § 29 tr. zák. přiměřenost nutné obrany vymezuje slovy: „*Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.*“ Této podoby se mu dostalo novelou tehdejšího § 13 zákona č. 140/1961 Sb. zákonem č. 290/1993 Sb., přičemž současná právní úprava toto znění převzala. Předchozí § 13 vymezoval podmínku přiměřenosti nutné obrany o něco přísněji, když stanovil, že „*Nejde o nutnou obranu, byla-li zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.*“ Zřejmou nepřiměřeností zde byl rozuměn hrubý nepoměr mezi škodou hrozící z útoku a škodou způsobenou obráncem, zřejmý nepoměr použitých prostředků, jakožto i nepoměr v intenzitě útočného a obranného jednání. Všechna uvedená hlediska se poté hodnotila ve vzájemných souvislostech s ohledem na konkrétní případ. V praxi se soudy snažily pochytit všechny okolnosti útoku a obrany ve svém souhrnu, jehož hodnocením pak docházely k závěru, zda

---

⁸⁹ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 140.

⁹⁰ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 270.

obrana byla či nebyla potřebná k odvrácení útoku. Výraz zřejmě vyjadřoval, že podmínky bylo třeba posuzovat podle toho, jak se v daném okamžiku jeví obránci, přičemž intenzita obrany a jí způsobená škoda mohly být větší než totéž u útočníka.⁹¹ Toto pojetí pak v praxi znamenalo, že k hodnocení obranného jednání jako nepřiměřeného stačilo, že bylo nepřiměřené jen v jednom směru. Výše zmíněná novela však hranice přípustnosti nutné obrany posunula, když nahradila slovo „zřejmě“ slovy „zcela zjevně“ a místo „povahy a nebezpečnosti útoku“ zavedla „způsob útoku“. Účelem této nové úpravy bylo hranice nutné obrany rozšířit, což znamenalo i změnu kritérií pro jejich posuzování. Z uvedeného je patrné, že oproti dřívější úpravě může být obranné jednání i zřejmě či zcela nepřiměřené, nemůže však být zcela zjevně nepřiměřené.⁹² Charakteristice způsobu útoku jsme se již věnovali výše. Dále se z posuzování vyloučilo i srovnávání hrozící a vzniklé škody, tedy hledisko proporcionality. Určování poměru škod působilo před novelou značné problémy, neboť škoda hrozící z útoku je jen těžko určitelná a lze jen těžko odhadovat běh událostí v případě nepoužití nutné obrany. Obdobně nelze s přesností vyjádřit ani škodu, k jaké by nastalo při použití toho či onoho způsobu obrany. Za těchto předpokladů se někdy může zdát až nemožné určení jejich vzájemného poměru. K posílení práv obránce tak bylo rozumné z posuzování přiměřenosti nutné obrany poměr škod vyloučit. Dnes jsou tedy hranice nutné obrany stanoveny poměrně široce a dávají tak velký prostor občanům vystoupit na obranu zákonem chráněných zájmů.

Toto užší chápání přiměřenosti nutné obrany před zmíněnou novelou je jasně patrné z judikatury Nejvyššího soudu, kdy ten několikrát ve svých rozhodnutích zdůraznil, že pro posouzení zřejmě nepřiměřenosti obrany je rozhodným kritériem i proporcionalita hrozící a vzniklé škody. Ve svém zobecnovacím materiálu ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. **Pls 5/65**, vymezoval přiměřenost nutné obrany slovy: „*U nutné obrany se nevyžaduje přiměřenost ve smyslu naprosté proporcionality mezi významem ohroženého společenského vztahu a vztahu dotčeného. Zákon to zdůrazňuje slovy „...zřejmě nepřiměřená...“.* Proto o vybočení z mezí nutné obrany půjde jen tehdy, jestliže pachatel použil prostředku podstatně silnějšího, než bylo za dané situace třeba k odvrácení útoku, nebo když škoda způsobená obranou je v hrubém nepoměru ke škodě hrozící z útoku.“

---

⁹¹ KRATOCHVÍL, V. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 446.

⁹² KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 383.

Následující judikatura byla s tímto vymezením v souladu. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 1980, sp. zn. **5 Tz 143/79**, se Nejvyšší soud vyjadřoval k otázce přiměřenosti nutné obrany z hlediska použitých prostředků a z hlediska škody způsobené útočníkovi. Soud zde přezkoumával rozhodnutí nižších soudů, podle kterých byl obviněný uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle zákonných ustanovení. Dle zjištění byl obviněný ohrožován nožem poškozeným nejprve na ulici a později i ve svém bytě, přičemž poškozený po něm žádal peníze. V bytě obviněného byla současně jeho manželka a syn. Obviněnému se podařilo vzdálit na chodbu, odkud se vrátil s železnou tyčí v ruce, kterou udeřil poškozeného po hlavě, čímž mu způsobil těžkou újmu na zdraví. Nejvyšší soud při posuzování případu došel k závěru, že tato obrana nebyla zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. V posuzovaném případě byli obviněný a jeho rodina ohrožováni delší čas nožem a tak jim hrozily za dané situace vážné následky. V odůvodnění se k přiměřenosti použitého prostředku vyjádřil Nejvyšší soud konstatováním, že u použitých prostředků obrany nejde o to, jaký prostředek to je, ale jak ho bránící se použije. K poměru škod poté zdůraznil, že škoda způsobená v obraně může být větší než škoda hrozící z útoku, nesmí tu však být hrubý nepoměr. Nicméně je však třeba posuzovat poměr obrany a útoku se zřetelem na všechny okolnosti případu.⁹³

Obdobně judikoval Nejvyšší soud SSR v rozhodnutí ze dne 17. 2. 1981, sp. zn. **3 To 2/81**, kdy přezkoumával rozhodnutí nižších instancí na základě odvolání krajského prokurátora. V daném případě byl obžalovaný napaden při odchodu z hostince poškozeným, který byl celkově fyzicky zdatnější a který ho srazil na zem, kde ho bil, až mu způsobil četné pohmožděniny a tržné rány. Celou událost sledovali otec poškozeného, který syna povzbuzoval, a další svědek, jenž se události neúčastnil. V době, kdy ležel obžalovaný na zemi, použil proti poškozenému kapesní nůž, kterým ho několikrát bodl do nohou a poté i do oblasti srdce. Soudem nebylo prokázáno, zda si obžalovaný připravil nůž předem v obavě z napadení či jej vytáhl, až když ležel na zemi. Nejvyšší soud dospěl ke zjištění, že krajský soud nepochybil, když uznal jednání obžalovaného za jednání v nutné obraně za splnění podmínky přiměřenosti, neboť obžalovanému hrozila útokem vážná újma na zdraví či na životě a útok poškozeného stále trval. A i kdyby si obžalovaný připravil nůž ještě před útokem, nevylučuje to závěr o splnění podmínek nutné obrany. Rozhodující je kdy a jak jej obžalovaný použil.⁹⁴ K přiměřenosti nutné obrany se pak Nejvyšší soud vyjádřil slovy:

---

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 5 Tz 143/79, odůvodnění s. 2.

⁹⁴ K tomu více v kapitole zaměřené na použití zbraně v nutné obraně.

„Škoda spôsobená v obrane môže byť väčšia ako škoda, ktorú útočník napadnutému spôsobil, alebo ktorá hrozila z jeho útoku; nesmie však byť medzi nimi zřejmý nepomer.“

Jak jsme uvedli, proporcionalita jako úměrnost mezi napadeným a obětovaným zájmem, již podle dnešní úpravy není rozhodujícím kritériem posuzování mezi nutné obrany. Škoda způsobená obranným jednáním může tak podstatně převyšovat škodu, která hrozila z útoku. Je proto možné při ochraně zájmu hodnotově nižšího poškodit zájem považovaný za významnější, například při obraně majetku poškodit zdraví útočníka.

Proporcionalita je jedním ze znaků krajní nouze, jenž patří mezi hlavní znaky odlišující krajní nouzi od nutné obrany. Přiměřenost a proporcionalita se zdají být významově podobné, ale je třeba je přísně odlišit. Proporcionalita znamená poměr mezi škodou hrozící a škodou způsobenou, zatímco přiměřenost poměr mezi jednáním směřujícím k obraně (intenzitou obrany) a způsobem útoku (ten významově zahrnuje celou nebezpečnost útočného jednání, včetně použitých prostředků, osoby útočníka, charakter místa útoku, duševní stav útočníka i obránce, intenzitu útoku, pravděpodobnost škody atp.). Přiměřenost tak představuje určitý vztah mezi jednotlivými prvky a součástmi útoku a obrany, jejichž vzájemné srovnávání je vyžadováno pro rozhodnutí o konečném závěru o přípustnosti nutné obrany.

Požadavek proporcionality, ač byl vyloučen z procesu hodnocení přípustnosti nutné obrany, není však ani v současné době zcela bez významu. V případě extrémního nepoměru ohroženého a obětovaného zájmu zde musí být určitým korektivem přiměřenosti nutné obrany. V těchto případech se však nepoužívá hledisko proporcionality, nýbrž nepřípustnost nutné obrany je zde zdůvodňována zcela zjevnou nepřiměřeností způsobu útoku.⁹⁵

Přiměřenost nutné obrany je možné hodnotit ze dvou hledisek podle toho, z čí pozice je třeba na tento poměr pohlížet.

Objektivní hledisko hodnotí přiměřenost obranného jednání z pozice jakéhokoli průměrného občana. Subjektivní hledisko oproti tomu hledí na přiměřenost obrany z pohledu samotného obránce, tedy přihlíží k tomu, jak se daná situace jevila obránce ve chvíli útoku. Objektivní hledisko nereflektuje psychický stav obránce, kdy ten často nemá možnost

---

⁹⁵ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 382; též KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 151; srov. též DOLENSKÝ, A. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zák.). *Bulletin advokacie*. 1994, 1994(1), s. 23.

objektivního posouzení situace, neboť se nachází často ve velkém tlaku, nemá dostatek času na rozhodování, velkou roli hraje i strach, stres a podobné faktory mající vliv na kvalifikované posouzení situace. Objektivní pojetí tak sice usnadňuje práci orgánů činných v trestním řízení, ale značně znevýhodňuje obránce, neboť na něj klade přílišné požadavky.

Česká trestněprávní teorie i praxe se přiklání spíše k subjektivnímu pojetí přiměřenosti obrany.⁹⁶ Přiměřenost obrany je tak třeba hodnotit psychickému stavu bránící se osoby a jejích subjektivních představ ohledně okolností útoku. K tomu shrnuje Vokoun, když uvádí, že: *„Posuzování přiměřenosti nutné obrany a proporcionality krajní nouze podle úsudku konkrétní jednající osoby je patrně zárukou, že taková osoba nebude neodůvodněně stíhána, pokud aktivně a uvědoměle vystoupí na ochranu zájmů nejen svých vlastních, ale i jiných osob nebo zájmů celé společnosti, i když její úsudek o rozhodných skutečnostech nebude zcela přesný a „objektivní“. Důsledné zkoumání odůvodněnosti takového úsudku psychickým stavem a okolnostmi případu bude současně zárukou, že „pod rouškou“ nutné obrany nebo krajní nouze nebude docházet k úmyslným protispolečenským činům a že případy takto neodůvodněných excesů mohou být zásadně postiženy.“*⁹⁷

Přiměřenost obrany je však třeba hodnotit vždy vzhledem ke všem okolnostem případu, nejen z hlediska představ obránce. Zda je obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, vždy závisí i na objektivních okolnostech daného případu. Subjektivní pohled obránce je samozřejmě vždy ovlivněn i objektivními okolnostmi.⁹⁸ Zcela zjevně nepřiměřená obrana je tak zejména tehdy, kdy obránce použije takových prostředků a takovým způsobem, že bez pochyby neodpovídají způsobu útoku.

Splnění podmínek nutné obrany nevylučuje ani fakt, že napadený zamýšlel použít proti útoku jiný, mírnější způsob obrany, než který omylem skutečně použil, pokud ani tato skutečně použitá obrana není zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.⁹⁹

---

⁹⁶ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 384.

⁹⁷ VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1989, **35**(3), s. 53.

⁹⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 270.

⁹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 6 Tz 30/82.

Přiměřenost nutné obrany úzce souvisí s tématy dalších kapitol této práce, zejména pak s použitím zbraně v nutné obraně a s případy excesů. V těchto kapitolách tak bude věnována pozornost i otázce přiměřenosti nutné obrany ve vztahu tématu dané kapitoly.

4.3.3. Subsidiarita nutné obrany

Subsidiarita je dalším znakem typickým pro krajní nouzi. Subsidiarita jednání v nutné obraně by znamenala, že by obránce musel nejprve vyhodnotit, zda není možné se útoku vyhnout jinak, například útekem, a teprve v případě, že není jiného způsobu, použít nutné obrany.

V naší teorii i praxi se obecně u nutné obrany se subsidiaritou nepočítá. Bylo by proti smyslu ustanovení § 29 o nutné obraně, kdyby na jednu stranu dávala občanům široký prostor k použití intenzivnějšího způsobu obrany oproti útoku, jak bylo vyjádřeno v předchozí kapitole, a na druhou stranu tento prostor omezovala podmínkou, že nebylo možno se útoku vyhnout jinak. K závěru, že subsidiarita není podmínkou nutné obrany, svědčí i skutečnost, že není v § 29 výslovně uvedena, zatímco v § 28 o krajní nouzi tato zásada vyjádřena je. Pokud by tak měl zákonodárce v úmyslu podmínit jednání v nutné obraně požadavkem subsidiarity, bylo by to v zákoně výslovně zmíněno.

Obránce tak může použít jakýchkoli prostředků, které má k dispozici a bránit se jakýmkoli způsobem, který uzná za vhodný, pokud jeho obrana nebude zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Obránce nemá ani povinnost přivolat pomoc ze strany veřejné moci, protože kdyby tomu tak bylo, měl by povinnost až do jejich příchodu trpět útok nebo nechat útočníka porušit jeho zájmy, což je v rozporu se zásadou ochrany zájmů jednotlivce a zásadou uplatnění se právního řádu.

Nepřípustnost subsidiarity nutné obrany je ještě podtržena dosavadní judikaturou. V rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. 9. 1957, sp. zn. **4 To 181/57**, se soud zabýval odvoláním obžalovaného, kdy ten podle své výpovědi byl v hostinci, kde si všiml, že na něj poškozený ukazuje a zaslechl, jak říká, že mu dá „do pysku“. Poté, co obžalovaný vyšel z hostince, za ním poškozený běžel, chytil ho za rameno a vyřkl novou obdobnou výhrůžku: „Tu tě mám, já ti to teď ukážu.“ Nato obžalovaný reagoval tak, že udeřil poškozeného pěstí do hlavy, aby odvrátil hrozící útok. Obžalovaný znal poškozeného jako

agresivního člověka se sklonem k nadměrnému požívání alkoholu a vyslovil, že je mezi nimi nepřátelský vztah. Výpověď obžalovaného byla potvrzena několika svědky. Dle závěru soudu mohl obžalovaný právem považovat jednání poškozeného za hrozící útok a úder pěstí do hlavy k odvrácení tohoto útoku lze pokládat za obranu útoku přiměřenou, jelikož: *„Obranu proti útoku přímo hrozícímu nebo trvajícím nelze tudíž považovat za nepřiměřenou jenom proto, že napadený se útoku nevyhnul útekem, i když byl útek možný, anebo že nezvolil mírnější možnou obranu než obranu, jež nevybočila ještě z mezí přiměřenosti.“*

V dalším rozhodnutí, tentokrát Nejvyššího soudu SSR ze dne 14. 3. 1975, sp. zn. **1 To 18/75**, Nejvyšší soud přezkoumával rozhodnutí krajského soudu na základě odvolání obžalovaného, jímž byl obžalovaný shledán vinným trestným činem vraždy podle zákonných ustanovení. Soud při svém rozhodování vycházel ze skutkových zjištění, podle kterých měl obžalovaný po vícerech střetech s poškozeným poškozeného několikrát bodnout kuchyňským nožem ve svém bytě, na což poškozený ihned zemřel. Poškozený byl syn obžalovaného, který jej roky trýznil urážkami a bitím a byl znám svými velkými sklony k agresivitě a popíjení alkoholu. Kritického dne poškozený několikrát fyzicky napadl obžalovaného a urážel jej v obydlí poškozeného, v místním hostinci a nakonec u obžalovaného doma, který byl nucen pro spory se synem přespávat u své matky. Ve večerních hodinách dorazil poškozený ve stavu těžké opilosti k domu obžalovaného, kde obžalovaný spal. Poté, co mu obžalovaný přes křik a výhrůžky neotevřel, vylomil dvoje dveře, vnikl do kuchyně s vlastním nožem a pohrabáčem v ruce a napadl obžalovaného. Ve vzniklé situaci obžalovaný uchopil kuchyňský nůž a bodl poškozeného. Podle své výpovědi si vzpomínal jen na jedno bodnutí, více si nepamatoval. Podle znalce však poranění v hrudní oblasti a na krku vznikly při zápase. Obžalovaný vzhledem ke své chorobě a zdravotnímu stavu nebyl schopen náležitě popsat okolnosti dané události a v jeho výpovědích se objevily rozpory, které krajský soud v některých případech označil za vykonstruovaná tvrzení. A i když byl syn obžalovaného sám při příchodu do kuchyně vyzbrojen zbraněmi, tyto nepoužil, ačkoli tak mohl vzhledem k větší fyzické síle snadno učinit. Dále soud vytkl obžalovanému, že neustoupil před útokem obviněného, ač věděl o jeho sklonech k agresivitě. Z toho krajský soud dovodil, že jednání obžalovaného nebylo přiměřené povaze a nebezpečnosti útoku a došlo k překročení mezí nutné obrany. Nejvyšší soud však zkonstatoval nesprávnost tohoto tvrzení, kdy vyslovil, že na vybočení z mezí nutné obrany není možné usuzovat jen z toho, že napadený způsobil při obraně útočníkovi zranění

anebo újmu na zdraví, zatímco útočník napadenému zranění nezpůsobil.¹⁰⁰ Dále zdůraznil, že nikdo není povinný ustupovat před neoprávněným útokem na zájmy chráněné trestním zákonem, ale má naopak právo použít proti takovému útoku obranu, která není zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.¹⁰¹ Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí krajského soudu a věc vrátil k novému projednání a rozhodnutí.

Posledním rozhodnutím, které si v této souvislosti zmíníme, je rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 14. 1. 1987, sp. zn. **1 To 66/86**. V předmětném rozhodnutí soud jako soud odvolací zamítl odvolání krajského prokurátora v neprospěch obžalovaného jako nedůvodné. Z výsledků dokazování Krajského soudu v Bratislavě vyplynulo, že obžalovaný seděl ve večerních hodinách v restauraci s několika svými příbuznými, kde rovněž seděl u jiného stolu i poškozený se svou rodinou. Mezi oběma rodinami byly delší dobu nepřátelské vztahy. Ke stolu obžalovaného přistoupil Z.K. a udeřil obžalovaného pěstí do hlavy, načež obžalovaný odešel k výčepnímu pultu a když spatřil, že k němu míří Z.K., T.K. a poškozený J.K., vyběhl z restaurace. Po uběhnutí několika metrů se však zastavil a při pohledu k restauraci spatřil J.K., který k němu běžel se stoličkou a nožem v ruce a T.K., který měl v ruce taktéž stoličku. V reakci uchopil kosu ležící v blízké káře a v okamžiku, kdy poškozený k němu doběhl se stoličkou nad hlavou, uštědřil mu kosou ránu do boku. Na způsobené zranění poškozený zemřel. Krajský soud na základě výpovědi obžalovaného a svědků, znaleckých posudků, výsledku vyšetřovacího pokusu a dalších skutečností dospěl k závěru, že přímo hrozící útok poškozeného a jeho bratra byl způsobilý vážně poškodit zdraví obžalovaného, případně i smrt (útočníci byli v minulosti odsouzeni za vraždu), a proto jeho způsob obrany, byť intenzivní, nebyl zřejmě nepřiměřený. Odvolací soud se ztotožnil se závěry soudu prvního stupně a potvrdil, že ze strany obžalovaného byly splněny podmínky nutné obrany. K tomu Nejvyšší soud vyjádřil, že: *„Okolnosť, že brániaci prestal pred útočníkmi utekať, zostal stáť a začal sa trvajúcemu útoku brániť, nevylučuje možnosť splnenia všetkých podmienok nutnej obrany.“*

---

¹⁰⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 1 To 18/75, odůvodnění s. 2.

¹⁰¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 1 To 18/75, odůvodnění s. 2.

4.3.4. Použití zbraně v nutné obraně

Použití zbraně v nutné obraně, zejména střelné zbraně, je velmi často diskutovanou spornou otázkou nutné obrany. Tato problematika naráží na choulostivou otázku držení střelných zbraní občany a podmínky jejich nošení a použití, které se mění i v závislosti na politické situaci a situaci ve společnosti. Dle našeho názoru není ani možné nikdy dosáhnout stoprocentní shody ve společnosti v názorech na podmínky či rozsah legálního držení zbraní, neboť posouzení těchto otázek bývá velmi subjektivní a dají se nalézt argumenty jak ve prospěch uvolnění podmínek držení střelných zbraní, tak ve prospěch jejich omezení.

S použitím střelných zbraní k osobní ochraně pak výslovně počítá zákon o zbraních¹⁰², kdy jako jednu ze skupin zbrojního průkazu uvádí skupinu E, pro ochranu života, zdraví nebo majetku.¹⁰³ Zbraní obecně je potom dle výkladového ustanovení § 118 tr. zák. rozuměno, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším. K určení, kdy se jedná o použití zbraně, se v několika případech vyjádřil i Nejvyšší soud, kdy kazuisticky vymezil, že za zbraň lze například pokládat i kameny házené s cílem zasáhnout a zranit napadenou osobu¹⁰⁴ či pes, jenž je člověkem poštván k útoku.¹⁰⁵

Pro splnění podmínek nutné obrany je pouze vyžadováno, aby tato obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Zákon tak neuvádí žádná omezení co do prostředků použitých obráncem. Soud by tak měl posuzovat nikoli jaký prostředek obránce použil, ale

---

¹⁰² Zák. č. 119/2002 Sb.

¹⁰³ § 16 odst. 2 písm. e) zák. č. 119/2002 Sb. Zde používá zákon o zbraních odlišnou terminologii oproti trestnímu zákonu, když místo „zájmů chráněných trestním zákonem“ užívá označení „ochrana zdraví, života či majetku“. Toto označení by mohlo vést k domněnce, že se zbrojním průkazem skupiny E je možné použít střelnou zbraň pouze k ochraně těchto zájmů, ta je však mylná. Toto označení je možné chápat jako sjednocující pojem zahrnující nutnou obranu i krajní nouzi. Je nutno podotknout, že zákon o zbraních však s těmito pojmy nepracuje jednotně. Například v ustanovení § 29 odst. 1 písm. m) uvádí povinnost držitelů zbrojního průkazu neprodleně ohlásit policejnímu útvaru použití zbraně z důvodu krajní nouze nebo nutné obrany.

¹⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tdo 840/2006-I.

¹⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 628/2007. Nejvyšší soud se zde ztotožnil se závěrem, že ze strany obviněného šlo o útok na veřejného činitele se zbraní, když svému psovi dal výslovný pokyn „trhej, trhej“, načež ten kousl jednoho ze zakročujících policistů. Pokyn k útoku soudy vyhodnotily jako použití násilí ve smyslu § 155 odst. 1 písm. a) tr. zák. a psa za takovýchto okolností je možné považovat za zbraň ve smyslu § 89 odst. 5 tr. zák., neboť tento činí útok vůči tělu důraznějším.

zda jeho použití odpovídalo zákonným mezím nutné obrany. K tomu je třeba připomenout již výše zmíněný výrok Nejvyššího soudu, podle kterého: „*Intenzita obrany, a teda primeranosť obrany intenzite útoku nie je závislá od použitého prostriedku, ale od toho, ako ho brániaci sa použije.*“¹⁰⁶

Použití zbraně v nutné obraně úzce souvisí s problematikou přiměřenosti a subsidiarity nutné obrany, a proto není možné se vyhnout prolínání těchto kapitol. V předchozích kapitolách tak již byly vylíčeny některé otázky související s tímto tématem. Nicméně vzhledem ke specifčnosti a rozsahu této problematiky jsme uznali za vhodné vyčlenit ji do samostatné kapitoly.

Nutnou obranu s použitím zbraně vymeziila zejména judikatura, která se v konkrétních případech vyjadřovala k různým způsobům a kombinacím použití zbraně ze strany obránce či ze strany útočníka. Nejsnazším případem je použití stejné zbraně, jakou měl útočník. Užijeli obránce stejně důrazný prostředek obrany vůči útoku, jistě nejsou dány pochybnosti, že taková obrana byla útoku přiměřená. Touto otázkou se zabývá rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16. 3. 1935, sp. zn. **Zm IV 45/35**. Rozhodnutí vycházelo ze skutkového zjištění poroty, podle které byl obžalovaný kritický den vyveden z budovy, kde se konala svatba, poté, co měl spor s bratrem poškozeného. Na to reagoval poškozený tak, že vyběhl za obžalovaným na cestu, aby na něj zaútočil připraveným nožem. Obžalovaný, když viděl, že se k němu blíží ozbrojený poškozený, vytáhl taktéž kapesní nůž. Když se poškozený proti němu nožem rozmáchl, zasadil mu obžalovaný ránu do oblasti srdce, následkem které poškozený zemřel. Porota vyhodnotila jednání obžalovaného jako jednání v oprávněné obraně a k použití rovnocenné zbraně vyjádřila názor, že: „*Užil-li obžalovaný ke své obraně proti přímému útoku, směřujícímu proti jeho osobě, stejným způsobem stejné zbraně, jakou proti němu útočil poškozený, jednal v oprávněné obraně.*“

Daleko spornější jsou otázky použití zbraně proti nezbrojenému útočníkovi, použití střelné zbraně či otázka nerovných zbraní. V těchto případech se patrně nejvíce uplatní výše zmíněné principy nutné obrany. Zejména důraz na komplexní posouzení všech okolností obrany i útoku, hodnocení nutné obrany ze subjektivního pohledu obránce, dále skutečnost, že obrana, aby byla účinná, musí být vždy intenzivnější než útok a konečně také, že přiměřenost obrany není odvislá od použitého prostředku, nýbrž od toho, jakým způsobem

---

¹⁰⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 5 Tz 143/79.

jej obránce použije. Dokládá to i soudní praxe, která při hodnocení těchto otázek často odkazuje na tyto principy. Proto ani použití zbraně proti neozbrojenému útočnickovi nezakládá automaticky nepřiměřenost obrany. Je vždy třeba přihlídnout ke všem okolnostem daného případu. K tomuto závěru dospěl Nejvyšší soud SSR v rozhodnutí ze dne 18. 6. 1970, sp. zn. **3 Tz 13/70**. Zde se soud zabýval stížností pro porušení zákona podanou generálním prokurátorem SSR v neprospěch obviněného, který byl na základě rozhodnutí nižších soudů zproštěn obžaloby pro trestný čin ublížení na zdraví dle zákonných ustanovení, neboť dle názoru těchto soudů jednal v nutné obraně. Z provedených důkazů bylo zjištěno, že v kritickou dobu se obviněný nacházel venku před restaurací, když si povšiml, že se k němu na kole blíží poškozený. Poškozený byl člověk agresivní povahy, výrazně mladší než obviněný a fyzicky zdatnější. Obviněného prokazatelně delší dobu slovně i fyzicky napadal a ten proto měl důvodné obavy z poškozeného. Když proto viděl, že k němu poškozený míří, připravil si v kapse kapesní nůž pro případ napadení. Poškozený následně sesedl z kola a vydal se za obviněným, kterému začal nadávat, vyhrožovat, a i jej fyzicky napadl. Za této situace obviněný vytáhl připravený nůž a třikrát bodl poškozeného, který na následky utrpěných zranění zemřel. Podle názoru generálního prokurátora se měl soud zabývat skutečností, že obviněný si připravil nůž ještě před samotným útokem a použil jej na takové části těla, kde mohl způsobit poškozenému vážné následky až smrt. Rovněž měl přihlídnout k tomu, že obviněný použil na obranu nůž, zatímco poškozený zaútočil beze zbraně jen holýma rukama, což dle jeho názoru bylo nepřiměřené útoky poškozeného. Nejvyšší soud však po přezkoumání správnosti předcházejících rozhodnutí neshledal pochybení ze strany nižších soudů a k argumentům generálního prokurátora se vyjádřil takto, že: *„Primeranosť obrany treba posúdiť so zreteľom na všetky okolnosti prípadu a na vybočenie z medzí nutnej obrany nemožno usúdiť len z toho, že napadnutý sa bránil zbraňou proti neozbrojenému útočnickovi, vekove podstatne silnejšiemu a známemu svojou agresívnosťou.“*

Tento právní názor byl později zopakován v Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 12. 1994, sp. zn. **7 To 202/94**, kterým soud zamítl odvolání státního zástupce proti rozsudku, kterým byla obžalovaná zproštěna obžaloby pro pokus trestného činu ublížení na zdraví dle zákonných ustanovení. V uvedeném rozhodnutí se zabýval Městský soud i problematikou subsidiarity nutné obrany. Rozhodnutí vycházelo ze zjištěného skutkového stavu, podle kterého došlo mezi obžalovanou a poškozeným slovní přestřelce, během které k obžalované nečekaně přistoupil poškozený a začal ji silou rdousit. Poškozený byl v silném

alkoholovém opojení a fyzicky silnější. Obžalovaná se pokoušela bránit rukama, ale její obrana byla za této situace neúčinná, proto uchopila kuchyňský nůž, který byl položený na kuchyňské lince a bodla poškozeného, načež žádala, aby ji pustil. Ten tak učinil až po chvíli a vydal se ošetřit do koupelny, zatímco obžalovaná se vydala k plačícímu dítěti a poté odešla ke kamarádce. Z důkazů rovněž vyplývalo, že poškozený škrtl obžalovanou dosti intenzivně, neboť na jejím krku byly zanechány viditelné stopy. Státní zástupce poukazoval na to, že soud nezabýval tím, zda obrana obžalované nebyla zcela zjevně nepřiměřená. Podle něj obžalovaná prokazatelně nepoužila jiný, mírnější způsob obrany, jaký by se dalo očekávat, a přistoupila rovnou k použití zbraně. Městský soud však zkonstatoval, že v situaci, kdy proti obžalované útočil značně fyzicky zdatnější poškozený a kdy škrcení je takový způsob útoku, při kterém může dojít během několika málo vteřin ke smrti napadeného, bylo sáhnutí po noži klasickým případem nutné obrany. Vyjádřil pak obdobný názor jako Nejvyšší soud, tedy že: *„Samotná skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočníkovi zbraně, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.“* K argumentu subsidiarity vyjádřeném státním zástupcem pak dodává: *„Podmínkou ustanovení § 13 tr. zák., o nutné obraně, není skutečnost, že útok nebylo možno odvrátit jinak. Obránce není povinen ustupovat před neoprávněným přímo hrozícím nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem.“*

Výše zmíněná rozhodnutí se zabývala použitím nože proti neozbrojenému útočníkovi. Stejným způsobem je ale možné přistupovat k použití jakékoli zbraně, a to včetně zbraně stříelné. K tomu si uvedeme jako příklad usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 1998, sp. zn. **1 Tz 25/97**. V tomto rozhodnutí soud přezkoumával na základě stížnosti pro porušení zákona rozhodnutí nižších instancí spočívající na skutkovém zjištění, podle kterého obviněný řídil ve večerních hodinách osobní automobil pod vlivem alkoholu, se kterým z nezjištěných důvodů zastavil u restaurace a herny, kde postávalo několik obviněnému neznámých osob, včetně poškozeného. Následovala výměna názorů, po které poškozený fyzicky napadl obviněného přes okénko řidiče a pokusil se jej dostat z vozidla za současného pronášení výhružek a nadávek mířených na obviněného. Automobil mezitím obklopili i společníci poškozeného. Obviněný odstrčil poškozeného a ve snaze předejít dalšímu střetu, vytáhl legálně drženou pistoli a šestkrát vystřelil na poškozeného, přičemž první výstřel měl být varovným signálem, ačkoli poškozeného taktéž zasáhl. Podle závěru krajského soudu splňuje takové jednání podmínky nutné obrany, kdy za daných okolností měl obviněný důvodnou obavu o svůj život, zvláště když byl navíc obklopený skupinou osob. Na základě hodnocení

důkazů pak krajský soud vyhodnotil, že obranu obviněného nelze považovat za zcela zjevně nepřiměřenou, načež obviněného zprostil obžaloby pro trestný čin vraždy dle zákonných ustanovení. Nejvyšší soud se ztotožnil se závěry nižších soudů a k přiměřenosti obranného jednání za použití střelné zbraně zkonstatoval, že: „*V závislosti na konkrétních okolnostech případu není vyloučeno posoudit jako stav nutné obrany jednání osoby, která reaguje na fyzický útok neozbrojeného pachatele opakovaným použitím střelné zbraně, přičemž dojde k usmrcení útočnicka.*“

Jako poslední spornou problematiku je třeba zmínit použití rozdílně účinných zbraní ze strany útočnicka a obránce. Umožňuje-li však soudní praxe nutnou obranu se zbraní proti neozbrojenému útočnickovi, logicky by tomu tak mělo být i v případě použití účinnější zbraně proti méně účinné zbraně. V případě přímého střetu či přímo hrozícího střetu s ohledem na výše uvedené lze tak dojít k závěru, že taková obrana je přípustná, není-li vzhledem k okolnostem případu zcela zjevně nepřiměřená. Například v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 12. 2001, sp. zn. **4 Tz 284/2001**, připustil soud nutnou obranu střelnou zbraní pro dvěma útočnickům vyzbrojeným kulečnickovým tágem a nožem. V posuzovaném případě obviněný vystřelil proti poškozeným za situace, kdy během útěku před poškozenými upadl a ležel na zemi, poškození se k němu blížili a bezprostředně hrozilo, že jej se zbraněmi napadnou.

V souvislosti s problematikou použití střelných zbraní je však vhodné dodat, že tyto zbraně jsou velmi účinným prostředkem působícím jak na blízko, tak na dálku, což jim dává výhodu oproti většině jiných zbraní. V některých případech může být střelná zbraň dokonce jediným prostředkem schopným v konkrétní situaci odvrátit útok, právě kvůli své schopnosti útočnicka na dálku zastavit, případně zastrašit, neboť v mnohých případech už jen vytažení střelné zbraně postačí k tomu, aby útočnick od svého záměru upustil. V případě, že se blíží útočnick se zbraní použitelnou pouze na krátkou vzdálenost, však obránce nemusí nutně vyčkávat s obranou až do okamžiku, kdy se útočnick přiblíží na vzdálenost, kdy je schopen svou zbraň použít, je-li z okolností jasně patrné, že k porušení chráněného zájmu může dojít ve velmi krátkém čase. Pokud by obránce nechal útočnicka příliš přiblížit, mohlo by hrozit, že výstřel ze zbraně nebude dostatečně účinný k odvrácení útoku či hrozit, že útočnick obránce o střelnou zbraň připraví. Vždy je pak třeba posoudit, zda použití střelné zbraně obráncem bylo za daných okolností předčasné či nikoli.

Případem použití různě účinných zbraní působících na dálku se zabýval Nejvyšší soud ČR v již výše zmíněném rozhodnutí ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. **3 Tdo 840/2006-I**. Zde se Nejvyšší soud zabýval dovoláním proti rozsudku Vrchního soudu v Praze, jímž byl obviněný uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle zákonných ustanovení. Čin měl spáchat tak, že jako strážný objektu bývalého závodu několikrát vystřelil ze vzdálenosti několika metrů na poškozeného, kterého se předtím snažil zadržet a který na něj v době střelby spolu s dalšími osobami házel kameny (cihly). Obviněný se hájil tím, že útok vůči němu byl veden se značnou intenzitou, na varovné výstřely útočníci nijak nereagovali, a tak zde nebylo jiného způsobu, jak útok odvrátit, než použitím legálně držené pistole. Sám obviněný přitom utrpěl po zásazích kameny zranění na různých částech těla. Dovolání podal současně obviněný i státní zástupkyně a oba žádali, aby byl čin obviněného posouzen jako nutná obrana. Jednání obviněného přitom bylo hodnoceno jako vybočení z mezí nutné obrany v excusu intenzivním.¹⁰⁷ Nejvyšší soud se ztotožnil s názory odvolatelů, přičemž usoudil, že Vrchní soud dostatečně nevyhodnotil způsob útoku poškozeného a dovedl, že kameny použité s cílem zasáhnout napadenou osobu mají povahu zbraně působící na dálku, neboť činí útok vůči tělu důraznějším. Útokem hrozilo obviněnému vážné zranění, a tak jediným použitelným prostředkem za této situace bylo použití střelné zbraně. Nejvyšší soud proto zrušil obě předcházející rozhodnutí a sám rozhodl tak, že obviněného zprostil obžaloby, neboť obviněný jednal v nutné obraně.

4.3.5. Putativní nutná obrana

Jako putativní, jinými slovy domnělá nutná obrana je označováno takové jednání obránce, kdy obránce dle svého mínění odvrací protiprávní útok na zákonem chráněné zájmy, avšak tento útok reálně neexistuje. K takové situaci například dochází, má-li jednání „útočníka“ pouze povahu jednání v žertu, bez jakéhokoli záměru poškodit chráněný zájem, které však obránce mylně pokládá vážně míněné. Z takového útoku poškození chráněných zájmů reálně nehrozí a nejedná se tudíž o společensky škodlivé jednání.

Vymezení putativní nutné obrany pak nalezneme v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. **Zm I 370/25**, podle něhož: „*Putativní nutná obrana spočívá v tom, že pachatel má subjektivně omylem za to, že tu jsou ve skutečnosti podmínky nutné obrany, totiž, útok*

---

¹⁰⁷ K tomu více v pozdější kapitole zaměřené na vybočení z mezí nutné obrany.

nespravedlivý, přítomný, směřující proti životu, svobodě nebo jmění, proti němuž obrana je potřebnou, ač těchto podmínek skutečně tu není.“

Mezi autory nepanuje shoda, zda útok v případě nutné obrany musí reálně existovat.¹⁰⁸ Většinou se však uvádí, že útok skutečný být nemusí.¹⁰⁹ Ovšem pro vznik práva nutné obrany, jak jsme si již uvedli v dřívějších kapitolách, musí útok skutečně reálně hrozit nebo trvat a směřovat na zájmy chráněné trestním zákonem, tedy musí být skutečný. Z toho důvodu pak v případě, že tento společensky škodlivý útok neexistuje a existuje pouze v mysli obránce, nemůže soud jednání obránce hodnotit dle ustanovení o nutné obraně, neboť situace nutné obrany zde vůbec nevzniká.

Na jednání obránce v domnělé obraně se poté použije nauka o omylech, konkrétně se jedná o pozitivní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. Takto je vyloučena trestní odpovědnost obránce za úmyslný trestný čin a čin spáchaný z vědomé nedbalosti. V úvahu přichází pouze zavinění ve formě nevědomé nedbalosti, k čemuž může dojít pouze v případě, že obránce špatně vyhodnotil situaci vlastní vinou. Tedy tak, že nevěděl, že útok není skutečný, ale vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům to vědět měl a mohl.¹¹⁰ Za těchto okolností může být obránce odsouzen za nedbalostní trestný čin, který svým jednáním spáchal.¹¹¹ Trestní odpovědnost obránce jednajícího v putativní nutné obraně tedy vůbec nenastává, není-li možné usuzovat ani na jeho nevědomou nedbalost, ne však z důvodu práva nutné obrany, jak již bylo řečeno, ale z důvodu nepřítomnosti zavinění.¹¹²

Otázkou zavinění v případě jednání v nutné obraně se zabýval Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 21. 4. 2010, sp. zn. **7 Tdo 356/2010**. V předmětném rozhodnutí se soud zabýval dovoláním proti rozsudku, jímž byl uznán vinným trestným činem výtržnictví a trestným činem ublížení na zdraví podle zákonných ustanovení. Ty měl podle nalézacího

---

¹⁰⁸ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 132; KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 378.

¹⁰⁹ ČÍŽKOVÁ, J., CÍSAŘOVÁ, D. Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1986, **32**(1), s. 28; ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 333; KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 132.

¹¹⁰ § 16 odst. 1 písm. b) tr. zák.

¹¹¹ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 132.

¹¹² KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 379.

soudu spáchat tak, že v prostorách obchodního domu se zúčastnil slovní potyčky s osobou irácké národnosti H. A. R., kterou se jal jít urovnat poškozený, načež zareagoval tak, že na poškozeného zaútočil dvěma noži, čímž mu způsobil několikerá sečná zranění. Celý incident vznikl poté, co H. A. R. s poškozeným dorazili do směnárny kvůli sporu o propuštění zaměstnance mezi H. A. R. a obviněným, přičemž poškozený byl švagr H. A. R. Kvůli předchozím sporům a výhrůzkám ze strany H. A. R. měl obviněný dle názoru soudu důvod se ho obávat. Obava obviněného se naplnila v okamžiku, kdy po slovní půtce H. A. R. vytáhl nůž. Nato reagoval obviněný tím, že rovněž vytáhl nože. Potud posuzoval soud reakci obviněného jako nutnou obranu, avšak nepřijal jeho tvrzení, že vůči poškozenému jednal v nutné obraně, když vnímal skutečnost, že se postavil před obviněného jako společný útok s H. A. R. Nejvyšší soud se však neztotožnil se závěry nižších soudů a vyhodnotil, že se za daných okolností i vzhledem k tomu, že se jednalo o příbuzného H. A. R., mohlo obviněnému jednání poškozeného jevit jako útok obou přítomných. Bylo proto třeba posoudit jednání obviněného podle zásad o skutkovém omylu, přičemž k zavinění ve vztahu k těmto okolnostem se vyjádřil tak, že: *„Základním důsledkem skutkového omylu pachatele je přitom to, že mu nelze přičítat úmyslné zavinění ve vztahu k následku, který způsobil poškozenému. Uvažovat lze nejvýše o nedbalostním zavinění pachatele, pokud lze dovodit jeho nedbalost ohledně skutečnosti, že ze strany poškozeného nešlo o útok, resp. o účast na útoku.“*

Z uvedeného je rovněž patrné, že jednání obránce, zda jednal v putativní nutné obraně, je třeba posuzovat ze subjektivního pohledu osoby, která takto jednala. Tedy posouzení, zda se jednalo o domnělý útok, musí vždy vycházet z hodnocení situace, jak se jevila obránci v daném okamžiku. To zdůrazňuje i Ústavní soud ve svém Nálezu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 3235/15, když uvádí, že: *„Při posuzování, zda určité jednání splňuje podmínky putativní nutné obrany, je třeba vycházet z představy toho, kdo k obraně přikračuje. Neboli, závěr o naplnění či nenaplnění podmínek putativní nutné obrany musí odpovídat především tomu, jak se daná konkrétní situace, s ohledem na všechny své okolnosti, jevila právě obránci, nikoliv útočnickovi či třetímu nezúčastněnému pozorovateli, nezatíženému subjektivním vnímáním útoku ze strany obránce.“*

5. Překročení mezí nutné obrany (exces)

5.1. Kategorizace excesů

V předcházejících kapitolách jsme si vymezili podmínky nutné obrany, které musí být splněny, aby nutná obrana byla přípustná, a stanovili meze, ve kterých se obranné jednání musí pohybovat, aby stále byla vyloučena jeho protiprávnost a tím i trestní odpovědnost obránce. Tyto hranice nutné obrany jsou stanoveny poměrně široce, přesto však v praxi dochází k případům, kdy dojde k jejich překročení a obránci tak vzniká trestní odpovědnost za trestný čin, jehož skutkovou podstatu svým jednáním naplnil.

K překročení mezí nutné obrany (excesu) dochází tehdy, kdy některé z podmínek nutné obrany v době obranného jednání byly dány, ale nebyly dány plně. Jednalo se tak o situaci nutné obraně blízkou¹¹³, kterou dále teorie rozlišuje dvojím způsobem:

1. byla-li obráncem překročena míra dovoleného obranného jednání, tedy jednání obránce bylo zcela zjevně nepřiměřené způsobu útoku, nazýváme takovou situaci *excesem intenzivním*,
anebo,
2. v případě *excesu extenzivního* obráncem uplatňoval obranu v době, kdy útok přímo nehrozil nebo netrval. Útok tedy hrozil, ale nikoli bezprostředně. Mohlo tak jít o obranu předčasnou, nebo naopak obranu v době, kdy již útok skončil.¹¹⁴

V druhém případě dle názoru Solnaře půjde patrně o překročení mezí nutné obrany pouze v případě obrany předčasné. Obranu po skončení útoku nelze podle jeho názoru posuzovat jako exces, neboť již nejde o nutnou obranu, nýbrž o odvetné jednání. Jelikož byl však čin vykonán v silném rozrušení, dospěje se podle našeho práva k podobnému závěru, jako kdyby

---

¹¹³ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 155; shodně též KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 386.

¹¹⁴ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 386.

tu došlo k překročení mezi nutné obrany.¹¹⁵ Oproti tomu Jelínek uvádí, že o exces extenzivní jde pouze v případě obrany po skončení útoku. Při předčasné obraně podle jeho názoru o nutnou obranu ani nejde a nejde proto ani o překročení mezi nutné obrany.¹¹⁶

Judikatura však na rozdíl od Solnaře mezi případy překročení mezi nutné obrany řadí i obranu po skončení útoku. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 2. 1978, sp. zn. **11 To 1/78**, Nejvyšší soud jako soud odvolací přezkoumával rozhodnutí soudu prvního stupně, jímž byl obžalovaný uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví dle zákonných ustanovení, který měl spáchat tak, že ve večerních hodinách na ulici po předchozí slovní i fyzické rozepři s poškozeným, poškozeného bodl nožem do prsou, čímž mu způsobil zranění, kterému krátce nato podlehl. Závěr soudu prvního stupně se opíral o zjištění, že poškozený se společníkem H. F. stáli na chodníku před plotem obžalovaného, poškozený s železnou tyčí v rukou, kterou bouchal do branky. Mezitím, co se obžalovaný vydal do garáže pro dřevěnou tyč, vnikli na dvorek obžalovaného, kde došlo k fyzickému konfliktu mezi obžalovaným a poškozeným. Obžalovanému se podařilo vytlačit je na ulici, kde obžalovaný poté běžel za poškozeným, který se dal na útěk. Nejvyšší soud se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, který posoudil jeho jednání jako nutnou obranu pouze v první fázi sporu, kdy se útočníci dobývali na dvorek domku, ale ve chvíli, kdy už obžalovaný honil poškozeného, nelze takové jednání hodnotit jako nutnou obranu, ale jako vypořádání se s poškozeným. K tomu soud vyslovil závěr, že: *„Jde o překročení mezi nutné obrany, jestliže se pachatel zpočátku brání způsobem přiměřeným povaze a nebezpečnosti útoku směřujícímu proti zájmům chráněným trestním zákonem, ale po skončení útoku sám přejde do útoku s úmyslem vypořádat se s útočníkem, od něhož již nehrozí nebezpečí.“*

Starší literatura¹¹⁷ i judikatura dále rozeznávaly ještě dva případy excesů založených na odlišení druhu afektu, v němž obránce jednal, a to:

1. *exces jarý (sthenický)*, kdy obránce jednal ze zlosti, pomstychtivosti či z jiného motivu,

---

¹¹⁵ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 155.

¹¹⁶ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 271.

¹¹⁷ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 156; rovněž ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 338.

nebo,

2. *exces chabý (asthenický)*, kdy obránce jednal ve stavu strachu, leknutí apod.

Exces chabý (asthenický) byl obsažen i v rakouském trestním zákoníku z roku 1852¹¹⁸, jakožto důvod vylučující zlý úmysl. Podle tehdejší úpravy se jednalo o důvod vyloučení trestní odpovědnosti vůbec, jestliže pachatel toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí nutné obrany. Pouze v případě, že by vzhledem k okolnostem případu si mohl být vědom toho, že přestupuje meze nutné obrany, mohl být odpovědný za trestný čin spáchaný z nedbalosti. Skutečnost, že byla vyloučena trestní odpovědnost pachatele chabého excesu, dokládá i tehdejší judikatura. Např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 10. 1922, sp. zn. **Kr II 538/22**, tento soud uvádí: „*Překročení mezí nutné obrany jest beztrestno i tehdy, měl-li pachatel z bázně, uleknutí nebo přestrašenosti omylem za to, že jsou splněny objektivní podmínky nutné obrany.*“¹¹⁹

Pozdější trestní zákony již beztrestnost u tohoto druhu excesu nepřiznávaly, i když se zde objevily snahy o jeho znovuzavedení. Naposledy se objevil takový návrh v osnově nového trestního zákoníku, podle které mělo být ve třetím odstavci ustanovení o nutné obraně uvedeno: „Ten, kdo odvrací útok, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany, není trestný, jednal-li v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobeném útokem.“ Tato dikce byla však později z návrhu vypuštěna s odůvodněním, že po skončení obrany již nelze stanovit míru rozrušení obránce.¹²⁰ Jistým ústupkem bylo zavedení privilegovaných skutkových podstat trestných činů, a to zabití v § 141 tr. zák. jako privilegovanou skutkovou podstatu k vraždě a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky v § 146a odst. 1 a 3 jako privilegované skutkové podstaty k ublížení na zdraví a k těžkému ublížení na zdraví, které hodnotí mírněji jednání pachatele v silném rozrušení, ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli. Jedná se však pouze o mírnější hodnocení jednání pachatele, nikoli o úplné vyloučení trestní odpovědnosti, jako by tomu bylo v případě, že by navrhovaná osnova trestního zákona byla přijata.

---

¹¹⁸ Zák. č. 117/1852 ř. z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích; konkrétně se jednalo o ustanovení § 2 písm. g) zákona.

¹¹⁹ Dále rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Kr I 44/22 či rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Zm 574/29.

¹²⁰ NOVOTNÝ, F., KYBIC, P. Nutná obrana. *Trestní právo*. 2015, **2015**(2), s.19.

Na závěr je třeba doplnit, že vybočit z mezí nutné obrany lze i u tzv. putativní nutné obrany, kterou jsme si uvedli v předcházející kapitole. U putativní nutné obrany se nejedná o odvrácení přímo hrozícího nebo trvajícím útoku, který je v podstatě základním předpokladem vzniku situace nutné obrany,¹²¹ a proto jsou tyto případy řešeny dle zásad o skutkovém omylu a nikoli podle ustanovení o nutné obraně. Nicméně, i když se obránce brání útoku pouze domnělému, není vyloučeno, že meze nutné obrany jím budou překročeny. Výslovně to připouští Solnař, když uvádí, že: „*Vykročení z mezí nutné obrany je možné i u nutné obrany domnělé, kde třeba vycházet z představy pachatele.*“¹²² V souladu je s tímto i judikatura, což vyplývá z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2004, sp. zn. **3 Tdo 944/2004**, který zde vyjádřil, že: „*o vybočení z mezí nutné obrany (putativní nutné obrany) pro její zcela zjevnou nepřiměřenost tedy půjde jen tehdy, jestliže pachatel použil prostředku podstatně silnějšího, než bylo za dané situace třeba k odvrácení útoku, nebo když škoda způsobená nutnou obranou je v hrubém nepoměru ke škodě hrozící z útoku.*“¹²³ V posuzovaném případě se jednalo o situaci, kdy obviněný fyzicky zaútočil ranami pěstí na policistu v civilním oblečení, který se oprávněně snažil zadržet manželku obviněného, načež byl obviněný uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle zákonných ustanovení. Obviněný se hájit tím, že se jen snažil ochránit manželku a děti před neznámým mužem, což nalézací soud neuznal jako nutnou obranu a označil jednání obviněného za obranu zcela zjevně nepřiměřenou, neboť podle něj zaútočil obviněný v době, kdy poškozený držel jeho manželku za ruce, což nepovažoval za trvajícím útok. Dle názoru Nejvyššího soudu se nalézací soud nevypořádal dostatečně jak s otázkou existence putativní nutné obrany, tak s otázkou přiměřenosti obranného jednání. Dle názoru Nejvyššího soudu ani nemohl přesvědčivě zdůvodnit nepřiměřenost putativní obrany, když vycházel z nesprávných teoretických východisek. Nejvyšší soud proto zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a vrátil mu věc k novému projednání a rozhodnutí.

---

¹²¹ VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica.* 1989, **35**(3), s. 57.

¹²² SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva.* Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, s. 156.

¹²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 944/2004, odůvodnění s. 3.

5.2. Právní posouzení a důsledky překročení mezí nutné obrany

V českém trestním právu nenajdeme zvláštní ustanovení upravující situace vybočení z mezí dovolené obrany, proto je třeba při jejich posuzování užít obecných zásad trestní odpovědnosti pachatele. Právní posouzení takového jednání bude tedy dále vycházet z toho, jakou skutkovou podstatu trestného činu nebo přestupku svým jednáním pachatel naplnil.¹²⁴

Jisté otázky může vyvolávat kvalifikace zavinění, tedy zda bude rozhodující vztah pachatele k samotnému excesu, anebo ke způsobenému následku. V českém trestním právu převládá názor prosazovaný již Vokounem¹²⁵, tedy že rozhodné je zavinění k obojímu. Aby se jednalo o trestný čin, musí být naplněny všechny znaky skutkové podstaty. K pozitivním znakům patří vždy jistá forma zavinění k následku. Z obecných zásad zavinění však plyne, že zavinění se musí vztahovat jak k pozitivním znakům skutkové podstaty, tak ke znakům negativním¹²⁶, v tomto případě ke znakům nutné obrany. Z mezí nutné obrany je možné vybočit úmyslně, z nedbalosti i nezaviněně. Ovšem z uvedeného plyne, že úmyslné zavinění k excesu nemůže stačit k tomu, aby bylo jednání pachatele posouzeno jako úmyslný trestný čin. O ten půjde jen tehdy, pokud pachatel vykročil z mezí nutné obrany úmyslně a jeho úmysl se vztahoval i ke způsobenému následku. Ve všech ostatních případech může jít pouze o trestný čin spáchaný z nedbalosti, případně bude vyloučeno zavinění vůbec. Pokud by tak překročení bylo úmyslné, avšak následek způsoben jen z nedbalosti, a stejně tak v případě opačného, kdy pachatel překročil meze nutné obrany z nedbalosti, avšak následek byl způsoben úmyslně, bude nutné posuzovat takové jednání jen jako nedbalostní trestný čin.¹²⁷ Zavinění se tedy musí vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty, včetně znaků negativních.

K zavinění pachatele při překročení mezí nutné obrany se zabýval Nejvyšší soud v usnesení ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. **5 Tdo 162/2007**, ve kterém se vyjadřoval k dovolání obviněného podaného proti rozsudku Městského soudu v Praze, jímž byl obviněný shledán vinným trestným činem ublížení na zdraví dle zákonných ustanovení. Dle skutkových zjištění měl být skutek spáchan tak, že se obviněný s poškozeným ve večerních hodinách slovně

---

¹²⁴ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 166.

¹²⁵ VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1989, **35**(3), s. 64 a násl.

¹²⁶ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 168.

¹²⁷ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 168.

a fyzicky napadali v zahradní chatce, během čehož obviněný upadl na zem, kde ho poškozený uchopil do tzv. kravaty a začal jej škrtit. Obviněný ve snaze vymanit se ze sevření, uchopil pod postelí ležící nůž a bodl poškozeného, což soud prvního stupně i soud odvolací vyhodnotili jako obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku. Nepřiměřenost obranného jednání byla soudy vysvětlována tak, že obviněný měl možnost vymanit se ze škrcení i jiným způsobem, než jaký použil, tedy požadavkem subsidiarity. Obviněný ve svém dovolání poukazoval na nedostatečná skutková zjištění, která by odůvodňovala závěr o nesplnění podmínek nutné obrany a že soudy nebyla dostatečně prokázána tvrzená forma zavinění. Nejvyšší soud v odůvodnění usnesení zopakoval všechny podmínky nutné obrany, přičemž k tvrzenému intenzivnímu excesu připomněl, že obrana, aby byla účinná, zpravidla musí být intenzivnější než útok a aby se jednalo o zcela zjevně nepřiměřenou obranu, musí být nepoměr mezi obranou a způsobem útoku zcela očividný a výrazný. Nejvyšší soud rovněž zdůraznil, že nelze odůvodňovat intenzivní exces požadavkem subsidiarity, k čemuž zopakoval své dřívější rozhodnutí, podle něhož není podmínkou nutné obrany skutečnost, že útok bylo možno odvrátit jinak. K samotnému zavinění poté Nejvyšší soud zdůraznil, že pro závěr o zavinění obviněného musí soud předem vyřešit, zda se zavinění vztahovalo jak ke znakům skutkové podstaty, tak i k překročení mezí nutné obrany. Pokud by se totiž zavinění vztahovalo pouze na jedno z uvedených hledisek, nelze podle Nejvyššího soudu uvažovat o trestní odpovědnosti obviněného, neboť: „*V případě excesu z mezí nutné obrany je podmínkou trestní odpovědnosti obránce nejen zaviněné překročení nutné obrany, ale jeho zavinění se musí vztahovat též ke znakům příslušné skutkové podstaty, kterou tím naplnil, přičemž nemusí jít o stejnou formu zavinění.*“ Nejvyšší soud s ohledem na výše uvedené nedostatky rozhodnutí zrušil napadený rozsudek a vrátil věc Městskému soudu v Praze k novému projednání a rozhodnutí.

Stejný závěr byl vyvozen v dřívějším rozhodnutí i Vrchním soudem v Praze v rozhodnutí sp. zn. **1 To 55/93**, podle kterého: „*Podmínkou trestnosti jednání, které je překročením mezi nutné obrany (§ 13 tr. zák.), např. proto, že útok, proti kterému je obrana zaměřená, již netrvá, je také zavinění vztahující se na tuto skutečnost. V takových případech je třeba také důsledně zjišťovat, zda šlo o úmyslné, nebo nedbalostní překročení mezi nutné obrany, a přihlížet přitom i k rozrušení obránce vyvolanému útokem.*“

Hranice nutné obrany jsou dány z důvodu, aby nedocházelo ke zneužívání institutu nutné obrany vyprovokovanými útoky nebo aby nedocházelo k nedůvodným nadměrným zásahům

do práv útočníka, které jsou obranou postiženy. Překročení těchto hranic je tak považováno za společensky škodlivé a proto trestné. Nicméně v případě excesů je třeba brát na vědomí, že k nim dochází za situace blízké nutné obraně a některé z podmínek nutné obrany byly v době pachatelova jednání splněny. Z toho důvodu je společenská škodlivost takového jednání výrazně snížena a posuzování excesu čistě pouze podle obecných zásad by mohlo být pro pachatele nepřiměřeně přísné. Krom toho, pokud by pachatel věděl, že mu hrozí velký trestní postih za vykročení z rámce dovolené obrany, mohlo by to vést také k tomu, že raději nebude v nutné obraně vůbec jednat, pokud by se nejednalo o bezprostřední útok na jeho vlastní zájmy.¹²⁸ Proto je důležité tyto skutečnosti v konečném hodnocení zohledňovat a většina států tak také činí.

Český trestní zákoník dává možnost justičním orgánům přihlédnout k překročení mezi nutné obrany zejména uplatněním polehčující okolnosti podle § 41 písm. g) tr. zák., která se užije, spáchal-li pachatel trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, anebo překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost. Toto ustanovení blíže nespecifikuje, jakého druhu excesu či jakých podmínek nutné obrany by se překročení mělo týkat, a proto se použije jak u excesu intenzivního, tak i extenzivního. Není vyloučena také možnost uplatnění polehčující okolnosti podle § 41 písm. b)¹²⁹, pokud vykročení z mezí nutné obrany bylo důsledkem silného rozrušení majícího povahu strachu, leknutí či jiného hnutí mysli.

Mezi další možnosti zohlednění excesu patří možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 6, případně přichází v úvahu též upuštění od potrestání podle § 46 odst. 1. K tomu je třeba zdůraznit, že se ve všech případech jedná pouze o možnost justičních orgánů přihlédnout k přítomnosti excesu, nikoli však o jejich povinnost. Záleží tak pouze na uvážení soudu, jakým způsobem posoudí míru společenské škodlivosti činu.¹³⁰

Trestní zákoník obsahuje také dvě privilegované skutkové podstaty trestných činů, které jsme již nastínili výše, do jejichž rámce by mohlo spadat mimo jiné i překročení mezi nutné obrany. Jedná se o zabití uvedené v § 141 tr. zák., neboli úmyslné usmrcení jiného v silném

---

¹²⁸ KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 169.

¹²⁹ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 387.

¹³⁰ VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1989, **35**(3), s. 71.

rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, a dále o ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky upravené § 146a odst. 1 a 3 tr. zák., které zahrnuje úmyslné ublížení na zdraví a úmyslnou těžkou újmu na zdraví ze stejných důvodů. Uvedené psychické stavy mohou nepochybně negativně ovlivnit jednání osoby, která čelí útoku. Aby se pak mohlo jednat stav silného rozrušení, musí se jednat o mimořádně silný podnět¹³¹, který dožene pachatele k takovému jednání, a proto mají uvedené skutkové podstaty odrážet menší společenskou škodlivost těchto trestných činů a jsou trestány podstatně mírněji. Tyto privilegované skutkové podstaty se sice netýkají pouze vybočení z rámce nutné obrany, ale mají velký význam v tom, že v uvedených případech zohledňují subjektivní stav pachatele. Uvedené skutkové podstaty mají vždy přednost před aplikací polehčujících okolností i mimořádného snížení trestu odnětí svobody.¹³²

Lze tedy shrnout, že české právo nabízí řadu možností, jak zohlednit pachatele trestného činu při překročení mezi nutné obrany. Ve většině případů se jedná o nástroje, které soud použít může, ale nemusí, nicméně dle našeho názoru jsou hranice nutné obrany vymezeny velmi široce a k jejich překročení by zpravidla nemělo docházet. Pokud již dojde k vybočení z rámce nutné obrany, zpravidla by se mělo jednat o případy zaviněné, které není třeba žádným způsobem zvýhodňovat, či spadající pod privilegované skutkové podstaty trestných činů, jak byly uvedeny výše. Případně v některých případech se uplatní i vyloučení trestní odpovědnosti z důvodu nepřičetnosti.

---

¹³¹ JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009, s. 200.

¹³² KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 387-388.

6. Automatická obranná zařízení

Zatímco pro některé otázky nutné obrany se v průběhu času již vyvinula ustálená judikatura, tak s problematikou použití automatických obranných zařízení se musel Nejvyšší soud vypořádat až poměrně nedávno. Instalace těchto obranných prostředků je složitou problematikou, která prodělala v nedávné době určitý vývoj, avšak stále přitahuje pozornost odborníků i laické veřejnosti.

Použití automatických obranných zařízení souvisí s otázkou tzv. preventivní nutné obrany, která zahrnuje přípravu k odvrácení útoku, který ještě bezprostředně nehrozí, ale může být uskutečněn v budoucnu.¹³³ Některá opatření jsou v praxi velice běžná a nevzbuzují pochybnosti, že jejich použití je v souladu se zákonem, jako pořízení alarmů, využívání soukromých bezpečnostních služeb či nejčastěji pořízení hlídacího psa.¹³⁴

Automatické obranné systémy lze charakterizovat jako různá preventivně instalovaná zařízení, jejichž úkolem je působit teprve v okamžiku budoucího útoku, a to bez součinnosti obránce, na základě jejich předchozího nastavení, aniž by obránce měl možnost je přímo ovládat nebo regulovat. Účelem těchto zařízení může být obránce odstrašit, uvěznit, poranit nebo i usmrtit. Na základě výše uvedené definice lze do této skupiny zařadit různé typy pastí, elektrické či plynové nástrahy, samostříly, nástražné výbušné systémy apod. V českém právním řádu nenajdeme ustanovení, které by použití podobných obranných prostředků k obraně vysloveně zakazovalo, avšak v praxi jejich použití naráží na četné problémy. Mezi jejich odpůrci se často vyskytovaly námitky vůči přiměřenosti takové obrany, okruhu osob, které jsou zařízením ohroženy či vůči jejich působení z hlediska časového.

Argumenty proti užití automatických obranných zařízení shrnují autoři Dolenský a Novotný do těchto čtyř bodů:

1. Na automatická obranná zařízení vůbec nedopadá dle jejich odpůrců ustanovení o nutné obraně, nýbrž tu jde o analogii nutné obrany,

---

¹³³ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 338.

¹³⁴ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 338-339.

2. Instalování těchto systémů není podle jejich názoru v souladu s podmínkami nutné obrany, neboť tato zařízení jsou instalována pro případ útoku budoucího, v době, kdy bezprostřední útok nehrozí ani netrvá,
3. Protože jsou instalována pro neurčitý útok, představují automatická obranná zařízení ze své povahy nebezpečí nejen pro případného útočníka, ale i pro osoby, které vstoupí do objektu oprávněně, nebo alespoň bez zlého úmyslu (např. ze zvědavosti),
4. Nemohou samy přizpůsobit svou funkci způsobu útoku.¹³⁵

Autoři zčásti uvedeným argumentům přisvědčují a zčásti je vyvrací. První argument není těžké vyvrátit, jelikož okolnosti vylučující protiprávnost představují neucelený soubor a analogie ve prospěch pachatele je v trestním právu obecně přípustná, a proto tato teze nemůže obstát. Druhý bod poukazuje na to, že obranné jednání spočívající v instalaci zařízení je předčasné. K tomu je možno uvést, že zařízení není v chodu trvale, ale jen v určitý okamžik, a to v okamžiku jeho spuštění útočníkem. Třetí a čtvrtý bod představují závažnější otázky. Autoři připodobňují obranu pomocí zařízení k ochraně objektu pomocí hlídacího psa, který tím, že volně pobíhá, rovněž ohrožuje kolemjdoucí osoby.

Názorové rozpory se projevovaly i v judikatuře. Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. **6 Tdo 66/2007**, posuzoval případ obviněného, majitele rekreační chaty, kterému bylo již několikrát vniknuto do dřevěné kůlny umístěné na jeho pozemku za účelem krádeže. Jelikož však opakovaná hlášení trestné činnosti byla bezvýsledná, umístil pod podlahu kůlny nástražný výbušný systém, který se aktivoval při dalším vniknutí do objektu, a bylo jím poškozenému způsobeno těžké zranění nohy, kterou následně bylo nutné pod kolenem amputovat. Nejvyšší soud se v předmětném rozhodnutí ztotožnil se závěry nižších soudů, podle nichž se obviněný dopustil trestného činu ublížení na zdraví, přičemž dovodily, že jeho jednání bylo vedeno přinejmenším nepřímým úmyslem způsobit případnému narušiteli újmu, neboť uvedená kůlna nebyla krom výbušného zařízení zvláštním způsobem zabezpečena a obviněný, jenž měl zkušenosti s použitými výbuškami, mohl vědět, jaký účinek případný výbuch může mít a kdyby nechtěl způsobit narušiteli zranění, mohl výbušné zařízení umístit tak, aby výbuch nezasáhl oblast, kde se tato osoba nachází. K posouzení otázky, zda obviněný jednal v nutné obraně či krajní nouzi, Nejvyšší soud uvedl, že jeho jednání nelze považovat za nutnou obranu nebo krajní nouzi, a to vzhledem k tomu, že nebyly v době

---

¹³⁵ DOLENSKÝ, A., NOVOTNÝ, F. Nutná obrana a automatická obranná zařízení. *Trestní právo* 1998, **1998**(1), s. 8.

instalace výbušného zařízení splněny podmínky jejich aplikace a ze strany poškozeného se nejednalo o útok, který bezprostředně hrozil nebo trval, ani nebylo odvráceno nebezpečí přímo (tj. bezprostředně) hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem.¹³⁶ K tomu Nejvyšší soud zdůraznil i argumentaci odvolacího soudu, podle kterého obviněný použil výrazně nepřiměřený způsob obrany ke způsobu útoku, čímž způsobil závažný následek, protože nelze takovou obranu pokládat za přiměřenou. A nelze podle jeho názoru pominout ani fakt, že si obviněný způsob obrany předem připravoval a realizoval technickým zařízením bez účasti a možného ohrožení sebe sama.

Ve stejném roce, v roce 2004, se odehrál obdobný případ, který však byl soudem posouzen s jiným závěrem, tedy že použitím automatického obranného mechanismu obviněný v daném případě splnil podmínky nutné obrany. V usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. **7 To 62/2006**, vycházel soud ze skutečností, že obviněnému, který byl invalidním důchodcem pobírajícím starobní důchod a fakticky neschopným účinné obrany svého majetku a své osoby, byla opakovaně vykrádána chata a tím mu způsobena škoda nemalé hodnoty, přičemž pachatele těchto krádeží se do té doby nepodařilo odhalit. Obviněný proto zkonstruoval několik samostřílů, které měly případného zloděje zranit. K tomu také došlo, když poškozený vnikl na pozemek obviněného a spustil obranné zařízení, které ho zasáhlo do nohy. V posuzovaném případě došel soud k závěru, že ze strany poškozeného šlo o útok na zájem chráněný trestním zákonem, přičemž byla zachována i časová souvislost, neboť útok v době obrany trval. Vzhledem k osobě obviněného, jeho psychickému stavu a skutečností, že jeho chata byla vykrádána soustavně a že zařízení byla konstruována tak, aby jen poranila případného útočníka, se z jeho strany jednalo o obranu přiměřenou způsobu útoku.

Krajský soud v uvedeném případě tedy zaujal stanovisko opačné oproti Nejvyššímu soudu, který vyjádřil negativní postoj k použití automatických obranných zařízení v nutné obraně, a z odůvodnění výše uvedených rozhodnutí je jasné patrné, že mezi soudy se projevovaly stejné odlišné názory jako mezi odborníky. Nejvyšší soud se proto rozhodl k zaujetí jednotného stanoviska, zda použití automatických obranných zařízení je v souladu s ustanovením o nutné obraně, které bude výchozí pro posuzování všech budoucích případů použití těchto zařízení.

---

¹³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 Tdo 66/2007, odůvodnění s. 5.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu ve stanovisku ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. **Tpjn 303/2008**, zhodnotilo výše uvedená rozhodnutí a s ohledem na odborná vyjádření a stanoviska zaujalo nakonec názor opačný, než Nejvyšší soud vyjádřil v původním citovaném rozhodnutí (6 Tdo 66/2007). K přípustnosti preventivní nutné obrany obecně zaujímá soud dle ustálené judikatury názor, že samotná příprava k obraně je dovolená, například obstarání si střelné zbraně k osobní ochraně či pořízení hlídacího psa. K tomu kolegium poukazuje na dříve vydané rozhodnutí, podle kterého: „*Skutočnosť, že si niekto pripraví na obranu proti hroziacemu a očakávanému útoku zbraň, nevylučuje záver, že ide o nutnú obranu.*“¹³⁷ Takové jednání by samo o sobě mohlo být trestným činem (např. nedovolené ozbrojování v případě nelegálního pořízení střelné zbraně), ale to samo o sobě nevylučuje splnění podmínek nutné obrany, pokud by takový obranný prostředek byl použit k odvrácení přímo hrozícího nebo trvajících útoku. Z čehož rovněž plyne, že legálnost či nelegálnost pořízení zbraně je nerozhodná k posouzení splnění podmínek nutné obrany.

U samotných automatických obranných zařízení se kolegium pokusilo vypořádat se všemi zmíněnými rozpornými argumenty. Námitku předčasnosti nutné obrany, kdy obránce instaluje obranné zařízení pro případ neurčitěho útoku do budoucna, trestní kolegium vyvrací tím, že takový úsudek by byl správný, kdyby se nutná obrana realizovala a skutečně ukončila již instalací nebo nastražením příslušného obranného mechanismu. Toto je ale pouhou přípravou na budoucí útok, přičemž samotná obrana se realizuje až působením tohoto zařízení v okamžiku útoku a pokud působí pouze za doby trvání útoku, je časová podmínka nutné obrany splněna. „*Toto predem plánované pôsobenie na útočníka v okamžiku útoku pomoci nástroje je práve onou nutnou a predpokladanou odpoveďí na eventuálny útok.*“¹³⁸ Proto je nezbytné odlišovat od sebe fázi, ve které bylo zařízení instalováno a je v režimu pohotovosti od fáze samotného spuštění.

Automatické obranné zařízení, je-li v pohotovosti, představuje jisté abstraktní ohrožení i pro osoby, které nejsou útočníky, avšak to podle Nejvyššího soudu pro posouzení otázky nutné obrany není rozhodující, neboť: „*ustanovení o nutné obraně nezakazuje obranu prostředky, které abstraktně ohrožují chráněné zájmy.*“¹³⁹ V případě, že by potom zařízení bylo spuštěno v době, kdy nedochází k útoku, pak ten, který zařízení instaloval, bude

---

¹³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 3 To 2/81.

¹³⁸ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008, odůvodnění s. 2.

¹³⁹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008, odůvodnění s. 3.

odpovědný za následek, který tímto způsobil a „zpravidla půjde o trestný čin z nedbalosti, poněvadž zřejmě nebude možno k okamžiku instalace zařízení dovést úmysl poškodit osoby, které nejsou útočníky.“¹⁴⁰

Ve svém stanovisku se Nejvyšší soud dále vyjadřoval k požadavku přiměřenosti obrany způsobu útoku s odkazem na četnou judikaturu. V okamžiku instalace automatického obranného zařízení zpravidla nemůže jeho strůjce znát způsob budoucího útoku, avšak může usuzovat na schopnost tohoto zařízení na základě jeho nastavení předvídaný útok odvrátit a na škodu, kterou může útočnickovi způsobit. Posouzení přiměřenosti obrany těmito prostředky pak závisí na všech okolnostech daného případu, k čemuž Nejvyšší soud odkazuje na dřívější judikáty, konkrétně, že: „intenzita obrany, a tedy přiměřenost obrany intenzitě útoku, není totiž závislá na použitém prostředku, ale na tom, jak tento prostředek obránce použije.“¹⁴¹ a že „samotná skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočnickovi zbraně, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.“¹⁴² Tím dal Nejvyšší soud možnou odpověď i na zmiňovaný argument, že samočinné obranné zařízení není schopné diferencovat své použití na základě způsobu útoku. Samotné posouzení přiměřenosti obranného jednání pak tedy bude možné až v případě zásahu tohoto zařízení proti konkrétnímu útoku, neboť až v tomto okamžiku budou známy všechny okolnosti způsobu tohoto útoku.

O závažnosti způsobu útoku potom dle vyjádření soudu svědčí i skutečnost kolik dalších opatření zabraňujících vniknutí do objektu musel útočník překonat, než mohlo dojít k aktivaci samotného automatického obranného mechanismu. V případě, že útočník překonal několikrát zámky a zabraňovací opatření a nedbal varovných nápisů upozorňujících na přítomnost samočinného obranného zařízení, svědčí to o vysoké intenzitě takového útoku a o to intenzivnější pak může být způsob obrany proti němu. Uvedenými opatřeními rovněž může obránce zabránit tomu, aby byla obranným mechanismem zasažena i jiná osoba, nežli útočník. Nejvyšší soud tak poskytl možnou odpověď i na námitku ohrožení jiných osob automatickým zařízením. Taková osoba totiž zpravidla nebude překonávat jiná zabraňovací opatření a bude-li dostatečně varována před možným rizikem, pravděpodobnost, že bude zasažena obranným zařízením, se tím výrazně sníží. Obránce tak může umístěním varovných

---

¹⁴⁰ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008, odůvodnění s. 3.

¹⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 5 Tz 143/79.

¹⁴² Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 7 To 202/94.

nápisů a použitím dalších zabraňovacích opatření výrazně snížit svou odpovědnost za případnou újmu, případně svou odpovědnost vyloučit úplně.

Nejvyšší soud tak klade vyšší nároky na obránce pro případ použití automatického obranného zařízení a je na obránci, aby prokázal, že dostatečně zabezpečil, aby jeho zařízení nebylo použito proti jiné osobě, nežli útočnickovi, ale ve svém závěru připouští, že samotné použití automatického obranného zařízení nevylučuje splnění podmínek nutné obrany: *„Použití automatického obranného zařízení zejména v podobě nástražného systému, který se automaticky uvede v činnost po vniknutí útočníka do chráněného objektu, musí ale splňovat zákonné požadavky kladené na jednání v nutné obraně, a proto musí být zabezpečeno, aby a) se aktivovalo jen proti přímo hrozícímu či trvajícím útokům na zájem chráněný trestním zákonem a b) jeho účinnost nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“*¹⁴³ Rizika spojená s jeho instalací a použitím ovšem leží zejména na obránci.

K samotné odpovědnosti obránce poté uvádí, že: *„při zaviněném nedodržení podmínek nutné obrany tím, kdo takové automatické obranné zařízení instaloval a odpovídá za jeho provoz, přichází v úvahu jeho odpovědnost za trestný čin spáchaný zpravidla z nedbalosti“*¹⁴⁴, což zahrnuje jak zasažení osoby odlišné od útočníka, tak situaci, kdy obrana za použití automatického obranného zařízení byla v konkrétním případě zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku (exces intenzivní).

---

¹⁴³ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008, odůvodnění s. 4.

¹⁴⁴ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008, odůvodnění s. 4.

Závěr

Většina lidí je přesvědčena, že pokud jsou opatrní a vyhýbají se nebezpečným situacím, výrazné nebezpečí útoku jim nehrozí. Četná judikatura však dokazuje, že s trestnou činností se může setkat každý občan a často i bez ohledu na to, jaká přijímá ve svém životě preventivní opatření. Díky institutu nutné obrany poté občané získávají možnost zapojovat se do boje s trestnou činností a své právem chráněné zájmy sami aktivně bránit. To je také důvodem, proč by občané měli být obeznámeni s charakterem tohoto institutu a proč by také měly být všechny aspekty nutné obrany co nejlépe objasněny a zargumentovány. V opačném případě by mohlo dojít k situacím, kdy kvůli nejasnosti ve výkladu budou práva obránce či útočníka nepřiměřeně zasažena.

Cílem této práce bylo zanalyzovat rozhodnutí, která se zabývají právě spornými otázkami, které vyvstaly při aplikaci institutu nutné obrany. Za tímto účelem bylo nutné zabývat se víceméně všemi stránkami nutné obrany, které rovněž i soudy při posuzování jednotlivých sporných případů musejí brát v úvahu a hodnotit je jak jednotlivě, tak v jejich souhrnu. Meritum práce se proto soustředí na výklad podmínek nutné obrany a jejich dílčích aspektů, v jejichž souvislosti se zabývá spornými otázkami a jejich řešením v rámci soudních rozhodnutí, případně pouze trestněprávní teorie. Z uvedené judikatury je patrné, že chápání nutné obrany na českém území prošlo určitým vývojem, na který měly vliv jednak politické změny na našem území, ale také postupné změny v pojetí nutné obrany v rámci celé evropské právní kultury. V souvislosti s tím došlo rovněž k proměně zákonné úpravy institutu nutné obrany, čímž v konečném důsledku došlo k posunu od celkově úzkého výkladu tohoto institutu k poměrně značné preferenci obránce. Při střetu zájmů útočníka a obránce má právo nepochybně preferovat zájmy obránce, neboť ten v dané situaci nahrazuje zásah veřejných orgánů a chrání tak stejné zájmy jako právo samotné. Proto i dle mého názoru byl tento obrat správný a dřívější ochrana práv obránce nedostatečná.

Z celkového pohledu je však možné zkonstatovat, že i přes tento vývoj je judikatura v oblasti nutné obrany poměrně kontinuální a až na výrazný názorový obrat v oblasti použití automatických obranných systémů nedocházelo k radikálním změnám. V některých sporných oblastech je už také judikatura ustálená a daly by se již označit za nesporné. Jsou však stále také některá slabá místa ve výkladu nutné obrany, které by v budoucnu při posuzování případů mohly činit problémy a jejichž výklad může ještě dojít změn, například již zmíněné

automatické obranné systémy. Rovněž je nesporné, že v souvislosti s rozvojem společnosti, včetně technického rozvoje, se budou objevovat i další nejasné otázky, na které bude muset v budoucnosti judikatura hledat odpověď.

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
NS	Nejvyšší soud
SSR	Slovenská socialistická republika
Tr. zák.	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ÚS	Ústavní soud

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam literatury

ČÍŽKOVÁ, Jana a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica.* 1986, 32(1), 3-54. ISSN 0323-0619.

DRAŠTÍK, Antonín. *Přehled judikatury.* Praha: ASPI, 2007. Přehledy judikatury (ASPI). ISBN 978-807-3572-532.

CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3805-838.

JANEČKOVÁ, Eva. *Právní aspekty sebeobrany.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-807-4787-607.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 4. vyd. Praha: Leges, 2014. Student (Leges). ISBN 978-807-5020-444.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou.* Praha: Leges, 2009. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : obecná část.* Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-807-4000-423.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část.* 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-807-1790-822.

KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo hmotné: Obecná část.* 2. vydání. Praha: Armex Publishing, 2012. ISBN 978-80-87451-14-4.

KUCHTA, Josef. *Nutná obrana.* Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5.

SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003. ISBN 80-861-9974-6.

ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-807-5523-587.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-093.

VOKOUN, Rudolf. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1989, **35**(3), 11-78. ISSN 0323-0619.

2. Časopisecké články

BURDA, Eduard. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*. 2010, **2010**(2), 43-50.

DOLENSKÝ, Adolf. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zák.). *Bulletin advokacie*. 1994, **1994**(1), 19-26.

DOLENSKÝ, A., NOVOTNÝ, F. Nutná obrana a automatická obranná zařízení. *Trestní právo* 1998, **1998**(1), 8-10.

NOVOTNÝ, František a Petr KYBIC. Nutná obrana. *Trestní právo*. 2015, **2015**(2), 14-19.

NÝVLTOVÁ, Iveta. Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných. *Trestněprávní revue*. 2003, **2003**(7), 204-206.

PÚRY, František. Souhrn aktuální judikatury - V. Nutná obrana v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2007, **2007**(8), 230-235.

3. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Kr I 44/22
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Kr II 538/22
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Zm I 370/25
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Zm I 437/27
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Zm 574/29
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Zm IV 45/35
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 1 Tz 349/55
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 5 Tz 10/60
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 7 Tz 67/69
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 3 Tz 13/70
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 1 To 18/75
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 4 Tz 128/76
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 11 To 1/78
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 4 Tz 40/78
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 6 Tz 70/79
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 5 Tz 143/79
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 3 To 2/81
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 6 Tz 30/82
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR, sp. zn. 1 To 66/86
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Tz 284/2001
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 Tdo 851/2002
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 855/2002
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tdo 944/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 8 Tdo 838/2006
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tdo 840/2006-I.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 Tdo 66/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 5 Tdo 162/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 628/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 356/2010
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II ÚS 317/01
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 3235/15
Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, 4 To 181/57

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, 4 To 360/96

Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, 7 To 62/2006

Rozhodnutí Městského soudu v Praze, 7 To 202/94

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, 1 To 55/93

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Tpjn 303/2008

Zobecnovací materiál Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Pls 5/65

Sporné otázky nutné obrany v judikatuře

Abstrakt

Práce se zaměřuje na institut nutné obrany v českém právním řádu, zejména pak na analýzu a řešení sporných otázek, které vyvstaly při aplikaci a výkladu tohoto institutu s ohledem na právní úpravu. Hlavní pozornost je věnována judikatuře, ale nejsou opomíjeny ani některé otázky řešené v rámci trestněprávní teorie.

Práce je systematizována do šesti kapitol, společně s kapitolou *Úvodu*, který přináší základní vymezení problematiky a hlavního účelu práce, a *Závěru*, jež předkládá závěrečné úvahy nad zjištěnými poznatky a práci uzavírá.

První kapitola je věnována obecným základům trestní odpovědnosti, přičemž se zaměřuje zejména na pojem protiprávnosti, neboť nutná obrana patří mezi okolnosti protiprávnost vylučující, čímž zároveň představuje i důvod k vyloučení trestní odpovědnosti jednatelů. Samotné okolnosti vylučující protiprávnost následně krátce uvádí a vyjmenovává *kapitola druhá*. Účelem *třetí kapitoly* bylo charakterizovat institut krajní nouze a odlišit jej v podstatných znacích od institutu nutné obrany, který představuje jeho privilegovaný případ. Jádro problematiky je dále obsaženo v *kapitole čtvrté* zvané Nutná obrana. V úvodu se kapitola zabývá podstatou a významem nutné obrany v rámci trestního práva. Kapitola sestává ze tří dílčích podkapitol, které podrobně vymezují podmínky jednání v nutné obraně a jeho jednotlivé komponenty. Hlavní část tvoří pojednání o útoku a obraně. V rámci výkladu pojmu útoku byly vymezeny jeho podstatné náležitosti, včetně požadavku protiprávnosti a společenské škodlivosti takového jednání, osoby útočnicka, míry jeho zavinění a proti čemu musí útok směřovat. Další část byla věnována obrannému jednání, které nesmí být zcela zjevně nepřiměřené způsobu útoku. V souvislosti s jeho vymezením bylo rozlišeno mezi přiměřeností, proporcionalitou a subsidiaritou nutné obrany. Pozornost byla rovněž věnována i použití zbraně v nutné obraně a obraně putativní. O případech, kdy dochází k vykročení z mezí nutné obrany, tzv. excesu, pojednává *kapitola pátá*. V rámci dvou dílčích podkapitol jsou charakterizovány jednotlivé typy excesů a následně jejich právní posouzení a důsledky, jež vyplývají z překročení mezí nutné obrany. *Kapitola šestá* se věnuje nutné obraně za použití automatických obranných zařízení. V rámci jednotlivých kapitol jsou uvedeny

sporné otázky a relevantní judikatura související s tématem, včetně stručného popisu skutkového děje, argumentace a konečného řešení těchto otázek soudy.

Klíčová slova

nutná obrana, sporné otázky, judikatura

Disputed Issues of the Necessary Defence in Judicial Practice

Abstract

The thesis focuses on the issue of necessary defense in the Czech legal system, especially on the analysis and solution of the disputed queries that arise when applying and interpreting this issue with respect to legal regulations. The main attention is dedicated to judicial decisions, however, some of the disputable issues addressed in the criminal law theory are not neglected.

The thesis is composed of six chapters, together with the chapter of the Introduction which provides the basic definition of the issue and the main purpose of the work, and the Conclusion, which presents the final reflections on the findings and concludes the work.

The First Chapter deals with general basics of criminal liability, focusing in particular on the concept of illegality, since the necessary defense is among the circumstances excluding illegality, which at the same time represents a reason for excluding the criminal liability of the acting person. The very circumstances excluding criminal liability are briefly mentioned and listed in Chapter Two. The purpose of the Third Chapter was to characterize the concept of extreme distress and to distinguish it from essential elements of the necessary defence which represents its privileged case. The main part of the work is further included in the Fourth Chapter called Necessary Defence. In the introduction, the chapter deals with the essence and importance of necessary defense in criminal law. The chapter consists of three sub-chapters detailing the terms of acting in the necessary defence and its individual components. The main parts are treatises on attack and defense. In the context of the concept of attack its essential elements were defined, including the requirement of unlawfulness and social harmfulness of such conduct, the person of the assailant, the degree of his fault and the object of the attack. The next part was devoted to defensive conduct, which must not be quite obviously excessive to the way of attack. In connection with its definition, a distinction was made between adequacy, proportionality and subsidiarity of the necessary defence. Attention was also focused to the use of a weapon in the necessary defence and the putative defence. The cases of overcoming the necessary defence, the so-called excess, are discussed in Chapter Fifth. Within the two sub-chapters, the different types

of excesses are characterized, and consequently their legal assessment and the consequences resulting from exceeding the limits of necessary defence. Chapter Six deals with the necessary defense using automatic defensive devices. Within the chapters, the disputed issues and the relevant case-law relating to the subject are presented, including a brief description of the facts, the argumentation and the final resolution of these questions by the courts.

Key words

necessary defence, disputed issues, judicial practice